

Allians eller isolering

Till frågan om

vår eviga neutralitet

AF

SIGFRID WIESELGREN

FOLKREPRESENTANT.

STOCKHOLM
FAHLCRANTZ & C°.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A. B., 1902.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Sigfrid Wieselgren** (1843-1910) har digitaliserats i juni 2010 av Toronto University Library och anpassats till Projekt Runeberg i maj 2013 av Ralph E.

 Detta verk kan läsas såsom en uppslagen bok i färg på Internet-Arkivet.

I.

Omständigheterna för dagen hafva ledt allmänhetens tankar mer än på länge varit vanligt å den ställning, Sverige såsom självständig stat intager till utlandet. Under det man somligstädes öppet påyrkar att vi böra så godt som frånsäga oss all utrikes politik, frågas å andra hll med mer eller mindre ovisshet om sådant verkligen låter sig

göra; man vet ej rätt huru sig härmed förhåller. Med all kraft betonas väl från de tre skandinaviska ländernas fredsvänner att vårt enda mål i detta afseende bör vara en beständig, en »evig» neutralitet; men i tysthet grubblar dock mången både här och hvar öfver spörsmålet, huruvida man därmed skulle i verkligheten vinna hvad man eftersträfvar. Kunde ej tänkas att man å en annan väg säkrare skulle nå målet? På *alliansens*, sammanslutningens, säkrare än på *isoleringens* eller den eviga *neutralitetens?*

Då jag tillåter mig till någon granskning upptaga denna fråga, ärnar jag stödja mig på hvad erfarenheten lärt oss under den tid, som ligger inom gränsen för våra egna iakttagelser — med andra ord: hvad den åldersklass, till hvilken jag själf hör och som nu grånar i sin vare sig enskilda eller offentliga verksamhet, kunnat under det senast gångna halfseklet inhämta rörandeSveriges förhållande till europeisk storpolitik och de slutsatser, den häraf föranledts i den uppställda frågan draga.

Den tråd jag behöfver för att anknyta egna erfarenheter vid europeisk storpolitik, finner jag i ett minne från senhösten 1855 i staden vid sundet, det då rätt lilla Helsingborg, hvilket dock, då som nu, såsom vanlig öfverfartsort för resande till eller från kontinenten på sitt särskilda sätt med denna sammanband oss.

Krimkriget pågick. Västmakternas flottor hade året förut till vår outsägliga glädje förstört Bomarsund, den för oss särskildt hotfulla ryska Ålandsfästningen. De skandinaviska rikena hade väl redan i december 1853 förklarat sig neutrala; men ryktet ville veta att förhandlingar i annan riktning pågingo och att det snart skulle visa sig, att äfven vi skulle gå med västmakterna. Öfvertygelsen härom befästes, då man fick veta att kejsar Napoleon III såsom utomordentligt sändebud till konung Oscar I afsändt general Canrobert, den tappre segraren vid Inkerman, Balaklava och Eupatoria. Snart meddelade tidningarna berättelser om det lysande mottagande honom beredts i vår hufvudstad, om den hänförelse, med hvilken man öfverallt hälsat honom; man förstod lätt i huru hög grad stämningen uppbars af de ljusa förhoppningar, hvilka hviskade om hvad äfven vi skulle vinna i följd af Rysslands motsedda undanträngande. Och äfven Helsingborg måste vara med om jublet. Då generalen vid l0-tiden på aftonen d. 23 november ankom dit, mottogs han långt utom stadens tullar af ett väldigt folktåg, som med fackelbärare, regementsmusik, franska, engelska, svenska och norska fanor i spetsen hyllade honom med sång och vivatrop. Vi skolgossar, som fått vara med, stodo i den skumma kvällen vid framhjulen af vagnen, när den stannats, ochdess fotsteg beträddes af tågets anförare, Öresundspostens dåvarande redaktör; han böjde sig in under den uppslagna vagnskuren och skrek så våldsamt fram sitt: »*Vive l'Empereur! Vive la France!*» att vi af förskräckelse hoppade till och sedan undrade om icke generalen därinne i vagnen gjort detsamma. Men vår skräck gick fort öfver, och i nästa ögonblick instämde vi med alla krafter i de hurrarop, det jubel, hvarmed skarorna under färdens fortsättande genom illuminerade gator fram till hotellet vid det marschallbelysta torget hälsade den franske krigaren, ryssarnes besegrare, med hvilken vi i våra hjärtan utan betänkande gjorde gemensam sak. Ty hvilken svensk kunde väl underlåta att känna sig ett med den, som ville hjälpa oss undan den ryska faran!

»Saken är den», hade några veckor förut det mest betydande af landets och hufvudstadens liberala blad i anledning af generalens hitkomst skrifvit: »det svenska folket känner genom dessa djupa och rena instinkter, som af inga falska ordsvall låta sig vilseledas, att de västerländska folkens härar kämpa våra egna strider, blöda för vår trygghet och för våra efterkommandes välbefinnande, arbeta på uppresandet af sådana bålverk, äfven i Norden, öfver hvilka ett halfasiatiskt väldes feberaktiga kringskansningshunger ej mer skall blåsa sin sköflande andedräkt». Bladet vet att somliga finnas, hvilka förneka att kriget angår oss; men det är ej sant, folkets rena och oförvillade känsla säger det »att segrarne äro våra bundsförvanters och icke främlingars, och att fastän våra vapen ännu hvila skall dock tiden komma — måhända är den ej långt aflägsen — då äfven dessa overksamma vapen skola uppropas i den bättre samhällsordnings intresse, hvilken — vi förtrösta därpå — skall genom dagens blodiga våndor randasöfver Europa». Och det tvekar ej att förklara hurusom »brytandet af alla de traditionella vänskapsband, som fästat och ännu kunna fästa oss vid det östra grannväldet och en redlig, öppen och kraftig allians med västerns makter äro för nordens folk lika oundgängliga som luften, de andas»Aftonbladet den 6 nov. 1855..

Från de anseddaste utländska tidningar hämtade våra egna upprepade försäkringar om att västmakterna hos vår regering gjort oupphörliga framställningar om utbytandet af vår neutralitet mot en med dem ingången allians. Lord Palmerston hade nyligen offentligt uttalat en förkrossande dom öfver neutraliteterna och kejsar Napoleon hade i ett tal till industriutställarna från alla länder i Paris uppmanat dem att säga sina landsmän det de måste öppet förklara sig för eller mot: likgiltighet vore en dålig beräkning, tystnad ett fel. Och hvad hade icke världstidningen Times haft att säga oss? »Det förefaller som en karrikatyr», yttrar det, vid berörandet af Rysslands planer på norska finnmarken, »att de norska lapparnes öfverskridande af finska gränsen tagits såsom skäl för krigiska rustningar mot konung Oscars lilla rike». Men det erkänner öppet och oförställdt att därest västmakterna skulle vilja indraga detta rike i kriget »utan att hysa den fasta viljan att så länge fortsätta striden att fienden blifvit gjord oförmögen till hämnd, skulle detta vara högst omoraliskt handladt». »Sverige», fortsätter det, »är ensamt för sig svagt; men det kan erbjuda de förbundna mycket af hvad de behöfva: hamnar i närheten af den fientliga kusten, förråd och kvarter under en åtta månaders vinter, en stor här och en mängd fartyg, lämpliga att användas på dessa grunda farvatten. Med dess bistånd kunna vi rikta ett raskt och dödligt slag mot den ryskamakten i norr, medan allt hvad vi utan Sverige företaga blott kan erhålla karaktären af ett ströftåg». Om England och Frankrike »verkligen vilja en gång för alla störta Europas fiender, så måste vi eftersträfva det förbund, som skall förläna oss kraft till ett sådant verk. General Canrobert- befinner sig i Stockholm och hans närvaro där har för ändamål att trängre tilldraga de band, som förena Sverige med västmakterna. Det lider knappast något tvifvel att denna mission har för ändamål att inbjuda Sverige att med västmakterna afsluta ett aktivt förbund. Hvad således Frankrikes och Englands regeringar vidkommer har man uppenbarligen beslutat sig för detta förslag och det beror nu på hvad Sverige skall göra. Vare det långt ifrån oss att vilja förmå någon stat till ett oöfverlagdt steg. Om konungariket Sverige träder på de förbundna makternas sida, så har det därmed afgjort öfver sitt öde. Det skall blifva Rysslands sista, närmaste och mest oväntade fiende och därigenom ådraga sig dess djupaste och outsläckligaste hat. Det skall hafva äran men också faran att vara en civilisationens framskjutna förpost. Ett helt århundrade igenom skall Sverige eller det turkiska riket hafva att uthärda första stöten af hvarje möjligen blifvande nytt anfallsförsök. Det är alltså ingen ringa sak som Sveriges statsmän skola hafva att öfverväga. Må de i alla händelser moget och vist öfverväga saken. Om de detta göra, hysa vi föga tvifvel till hvad beslut de skola komma. De skola inse att Sverige är ett land, efter hvilket Ryssland är lystet och hvilket det äfven säkerligen skall uppsluka om man låter det göra som det vill. Förflutna tiders lärdomar skola säga dem att trots all eftergifvenhet och försonlighet, trots all neutralitet och det strängaste iakttagande af fördragen, skall faran icke försvinna». Menom västmakterna söka förbund med Sverige, skall detta land kunna ingå däri »med full öfvertygelse att förbundet är ömsesidigt och uppriktigt och att det skall bestå i med- och motgång tills ändamålet blir uppnådt». Västmakternas fördel däraf låge i därmed uppstående omöjlighet för Ryssland att allt fort sända divisioner af sin armé söderut. »Sveriges befolkning», yttrar bladet till slut, »ehuru ej talrik, är synnerligen krigsduglig, dess soldater äro bland de bästa i världen, dess sjömän äro vana vid farvattnen och de fartyg, i hvilka de bäst kunna befaras. Kanonbåtarna på kusten äro talrika och i godt stånd; med tillhjälp af dessa medel skulle vi inom ett år kunna sätta oss i besittning af stora städer, om ej hela provinser, tillhörande fienden, sedan vi förstört nordens förnämsta örlogshamn och sett östersjöflottan sjunka i djupet likt den som var Nikolajews och Sebastopols stolthet».

Hvem undrar om under inflytandet af dylika maningar folkstämningen i landet reste sig? »Arffienden» i öster betraktades ju med samma fruktan, samma misstro, samma djupa antipati som förr; ingenting hade känts så upprörande som föreställningen att vår nya dynasti skulle vara genomträngd af ryska sympatier. Åsikterna härom härledde sig från hvad man visste om »familjetraktaten» i Åbo 1812; och sedan man genom de just vid denna tid utgifna v. Schinkelska minnena fått närmare kännedom om traktatens lydelse, stärktes misstämningen mot densamma. Rysslands of
örtydbara planer på Finnmarken hade äfven i Norge upprört meningarna mot den mäktige grannen, ehuru han dock aldrig där varit uppfattad såsom arffiende; under Danmarks strider med Sverige hade ju Ryssland gemenligen varit Danmark-Norges bundsförvant och vän. Men Rysslands dröjsmål med att godkännasvensk-norska neutralitetsförklaringen af år 1853 hade inom båda länderna verkat störande och i förening med finnmarkshotet irriterat sinnena. Den växande öfvertygelsen om konung Oscar I:s anslutning till

västmakterna vållade därför den lifligaste tillfredsställelse; dynastien och folket skulle därmed stå på samma botten, söka betryggandet af landets framtid å samma väg.

Det var därför icke fullt så vare sig naivt eller tilltagset som det nu måste förefalla oss, att sedan folktåget den nämnda novemberkvällen i Helsingborg åtföljt general Canrobert till hotellet, en uppvaktande deputation å stadens vägnar till honom öfverlämnade en adress såsom uttryck för deras sympati och förhoppningar, de senare afseende bildandet af ett stort skandinaviskt rike i norden. Generalen genomläste den på franska språket affattade adressen och förklarade därpå, att de i densamma uttryckta åsikterna fullkomligt delades af såväl kejsar Napoleon som af honom själf; att Sverige icke ägde någon bättre vän än Frankrike samt att han vid sin återkomst skulle lägga adressen under kejsarens ögon. Denna förklaring gick som en blixt genom de jublande skarorna, hvilka representerade ej blott stadens egen utan ock traktens och de närbelägna städernas befolkning; då generalen dagen därpå under det vackraste väder fortsatte sin färd, upprepades föregående aftonens hyllning, och en hvar visste betyga att, såsom en af stadens tidningar uttryckte sig, ingen, icke ens någon konung eller drottning så hyllats af Helsingborg som han.

Själftillit felades oss icke. Vårt ingripande under de schleswig-holsteinska stridigheterna med Danmark 1848—49 hade höjt den. Väl hade vi då blott knutit näfven; men ingen tviflade om att vi icke, när så behöfdes, ock skulle kunna slå till med gammal kraft. Och allmän var ock känslan af att, där man verkligenville ernå hvad man i storpolitiskt afseende hoppades på, så måste man naturligtvis ock taga aktiv del i utvecklingen af händelserna och i möjlig mån själf påverka deras gång.

Ännu något hade tillkommit. En lifvande och lyftande idé hade bemäktigat sig sinnena: *den skandinaviska enhetstanken.* På ett dittills okändt sätt hade den sammanfört de tre nordiska folkens känslolif och därmed ock höjt medvetandet af den kraft, den betydelse, en snar framtid måhända skulle bereda dem. Hos de unge, hos i all synnerhet den vid universiteten studerande ungdomen hade skandinavismen vunnit eldig anslutning; men alla kände att dess bärande tanke omfattades äfven af politiskt betydande män och om än svårigheter för dess praktiska tillämpning i då önskad form kunde motses, fann man dessa dock icke oöfverstigliga. Konung Oscar I visste man vara lika varm vän af enhetstanken som konung Fredrik VII, och 1852 års londonertraktat om danska tronföljden borde utan tvifvel genom deras samfällda åtgörande kunna ändras. Studenttågen knöto tusen personliga vänskapsband emellan folken, och då konung Oscar å Drottningholm vid festen för studenterna under 1856 års studentmöte beledsagade sin skål för dem med förklaringen att »våra svärd skulle stå redo till gemensamt försvar», uttalade han blott hvad icke endast de närvarande med hänförelse gillade, utan hvad man öfverallt bland de tre folken fann naturligt och självklart. Det låg en vår af förhoppningar öfver sinnena och en varm hänförelse föranledde ock en stegrad självkänsla.

Men de nordiska vårarna äro ju af gammalt kända för sin opålitlighet. Här såg man dock inga skäl för tillämpning af den iakttagelsen; och om man än väl visste att »studentpolitiken» ej var ensam på arenan,utan att en alltid oberäknelig diplomatpolitik nu som förr knöt sina trådar, ej sällan till ädla och löftesrika sträfvandens förfång, litade man dock på den samklang, som man trodde sig veta förefinnas icke blott mellan Nordens trenne folk utan ock mellan dessa och västmakterna.

»Novembertraktaten» styrkte denna öfvertygelse. Afslutad mellan de förenade rikena å ena samt Frankrike och England å den andra den 21 november 1855, förband traktaten de förra att ej till Ryssland afstå eller med Ryssland utbyta eller låta Ryssland besätta någon del af deras område samt ej heller åt Ryssland medgifva betes-, fiske- eller annan dylik rätt utmed svensk-norska kusten; Frankrike och England däremot förbundo sig att om så i följd af ifrågavarande förbindelse skulle erfordras, med tillräckliga stridskrafter bistå Sverige-Norge till både lands och sjös. Genom denna traktat paralyserades fullständigt 1812 års familjetraktat, och man hälsade den särskildt därför med bifall; den ställning af klient till västmakterna, traktaten onekligen anvisade oss, uppfattades icke missmodigt, enär man antog att denna betecknade blott ett första steg, en förberedande åtgärd för vidare medverkan i det västra Europas tackvärda försök att stäfja Rysslands maktbegär och utvidgningsplaner. Och det nästföljande, det andra steget väntade man såsom ofördröjligen förestående.

Men i stället kom budskapet om krigets afslutande genom freden i Paris den 30 mars 1856.

Så hade Sveriges hvarken konung eller folk tänkt sig händelsernas utveckling; så hade heller icke franska sändebudet, general Canrobert, utlagt sin kejsares planer. All anledning förefinnes tvärtom för antagandet af att under Canroberts härvaro öfverenskommelse träffatsom Sveriges snara deltagande i kriget mot löfte om återfående af någon del af det Finland, som afträddes 1809 genom freden i Fredrikshamn. Och nu kom plötsligt, utan minsta föregående meddelande om ändrade signaler, underrättelse om freden; den kom heller icke från vare sig Paris eller London utan från svenske ministern i Wien, baron Manderström, som några månader förut skrifvit notifikationen till makterna om Novembertraktaten. Vid genomläsande af hans depesch kände sig konung Oscar så våldsamt upprörd att han fick ett apoplektiskt anfall af allvarligaste art. Sakförståndiga satte det i närmaste sammanhang med hans nu började paralysi och slutliga, därå beroende död.

Det anfallet blef emellertid icke det enda. Ännu en gång inträffade ett sådant. Det skedde då konungen någon tid därefter emottagit underrättelse om en ogynnsam utgång af vissa underhandlingar med Danmark, tvifvelsutan de, som afsågo att i skandinaviskt intresse ordna danska tronföljden på ett annat sätt än som genom Londonertraktaten ägt rum. Danska konseljpresidenten ansågs hafva förespeglat konung Oscar en helt annan utgång af underhandlingarna än den som verkligen kom att äga rum; den häraf åstadkomna sinnesrörelsen vållade det nya anfallet, som var svårare än det första och påtvingade konungens läkare öfvertygelsen om hans sjukdoms obotlighet.

De lyckliga följder, svenska folket föremålat sig af sin allians med västmakterna, blefvo således icke förverkligade; det fick erfara att ett deltagande i stormaktspolitiken alls icke försäkrar mot allvarsamma missräkningar. Och de skandinaviska förhoppningarna om ett politiskt enande af de tre rikena genom enande af deras tronföljd, fingo i lika mån se sig besvikna af diplomatpolitiken. Det kunde ej hjälpas att ju ickesådana erfarenheter måste verka i hög grad nedstämmande å nyss så förväntningsfulla sinnen.

Men skandinavismen lefde än — och den Schlesvig-Holsteinska frågan också. Försök att fredligt afveckla den sistnämnda misslyckades. I december 1863 utbröt krig emellan Danmark och tyska förbundet, hvilket dock snart undanträngdes af Preussen och Österrike — de båda stater, som här ägde anledning att sköta egen politik.

En hvar, som genomträngts af de skandinaviska enhetstankarna; borde ju finna självklart att Sverige-Norge icke kunde underlåta att på Danmarks sida ingripa i striden. Hvad vore väl annars den så länge uppburna, kringjublade och framtidsdigra enhetsidéen värd? Ryktena om vår regerings afsikter växlade. Än påstods vara afgjordt att vi skulle med; än sades motsatsen. Och ehuru man visste omtala, att konung Karl XV telegrafiskt lofvat sin vän, den danske konungen att »med 22000 man» komma honom till hjälp, antogs likväl att det ej skulle så gå. England vägrade ju att inblanda sig i kriget och vid sådant förhållande sades äfven Frankrike hafva dragit sig tillbaka. Själfva voro vi icke tillräckligt rustade och skulle därför icke heller kunna åstadkomma annat än dela Danmarks motsedda nederlag.

Enskilda skandinaver skyndade till de danska brödernas hjälp. Men någon de förenade rikenas anslutning till det kämpande Danmark skedde icke. Ensamt fick det strida ut sin strid mot öfvermakten; och med den fred, som beseglade dess lott, miste det tredjedelen af sitt område och nära hälften af sin befolkning.

Hvem af de från dessa tider kvarlefvande minnes icke de känslor, som de dagarna genomdallrade Sverige?Man ursäktade Frankrike. Oaktadt erfarenheterna från 1856 uppfattade man alltjämt det franska folket såsom ett ridderligt folk, hvilket nog skulle vilja draga svärdet för att häfda den svagares rätt; men man förstod att kejsar Napoleons mexikanska svårigheter hindrat honom från att ensam ingripa. Desto skarpare dömde man England. Om dess egoism och trolöshet fälldes bland oss många bittra ord. Men sin djupaste förtrytelse ägnade man Tyskland. Äfven de, som aldrig eldats af någon skandinavisk tanke, bröto obevekligt stafven öfver dess »rofgirighet», dess orättfärdiga »våldsdåd»; hvad under då om bland de skandinaviskt sinnades led harmen kunde öfvergå till afsky och hat!

Men intrycken af händelserna inskränkte sig icke härtill. I all synnerhet de unge kände djupt den nedtryckande

erfarenheten att rätten måst vika för makten och att de etiska lagar, hvilkas förbindande kraft man erkände, ingen betydelse ägde då det egna intresset visste sig förfoga öfver tillräcklig styrka för att mäkta åsidosätta rättfärdighetens kraf och svagare parters därå grundade intressen. Djupast beklämmande kändes dock den dystra själfbekännelsen att vi själfva svikit vår plikt mot våra danska bröder; mest förödmjukande, mest förkrossande att vi i följd af vår svaghet, vår obetydlighet, våra ömkliga förhållanden *måst* göra det. Vi, sönerna af det Sverige, som en gång skrifvit så ärofulla blad i sin, i världens historia; vi, som ännu med stolt hänförelse sjöngo våra lågande sånger om ära och tro, om mod och mandom; vi, som nämnde oss själfva en »ljusets riddarvakt» kring fosterländska fanor, hvilka alltid burits högt i strid mot mörker och förtryck — vi hade sett dem sänkas och undangömmas i det ögonblick, då vi skolat stå för ord, som eldigt och varmt tolkat våra ädlaste känslor, vår innerstaöfvertygelse, stå för löften, som i vår egen ynglingasaga vid Bragebägaren afgifvits om stordåd för Nordens väl!

För den politiska psykologien bör ej vara svårt att utleta bvilka inre följder för Sveriges både konung och folk erfarenheter af detta slag måste medföra. Hvem hör icke undertonen af djupt upprörda känslor i de ord, med hvilka konung *Karl XV* öppnade 1867 års riksdag, den första efter genomförandet af vår representationsreform? »Tilldragelser», sade han, »dem vi nyligen bevittnat, hafva varnande framhållit den af förgångna tiders erfarenhet bekräftade lärdom, att vi för upprätthållandet af vårt själfbestånd böra näst Gud i främsta rummet lita på oss själfva och våra egna krafter.» Dittills hade vi litat på allierade och förbundsfördrag, på lyckliga resultat af folkstämningar, diplomatpolitik och europeiska konjunkturer; men det kunde ju ej förnekas — vi hade däraf skördat blott sönderbrytande erfarenheter. De storslagna tankar, som ledt Oscar I:s politik och som afsågo att genom Finlands återförvärfvande samt de skandinaviska folkens samlande under en spira, bilda ett skandinaviskt rike, nog starkt för att betrygga vårt fulla oberoende — ack, hur hade de icke nedbrutit både honom själf och oss, hur hade de icke i ett och allt misslyckats! Och hvad återstod oss nu? Hans son och efterträdare, den »folkkäre» konungen sade det ju i de anförda orden: att endast lita på oss själfva, på våra egna krafter. Men vi hade ju lärt oss att dessa voro för små, voro alldeles otillräckliga. Vi hade således i själfva verket *ingenting* att lita på.

Det var den slutsats, vid hvilken man stannade.

Och den förlamande inflytelsen häraf dröjde icke att göra sig märkbar. Efter de ljusa förhoppningarnastid kom nu med psykologisk nödvändighet den tungsinta reaktionens. Vid de fjättrar, med hvilka en mer eller mindre hopplös pessimism band folkets äfven ädlaste söner, kedjade sig lätt de bojor, hvilka smidas af liknöjdhet, njutningslystnad och andlig dåsighet och med hvilka gemenligen de många utan synnerligt motstånd låta sig belägga. Så sänkte sig snart en ödesdiger dvala öfver vårt folks uppfattning af den främsta bland deras plikter. Under det vi med en öfverraskande energi kasta oss in i arbetet för vår ekonomiska utveckling och inom kort från alla håll tillvinna oss förtjänt erkännande af våra framsteg i fredens värf, låta vi dyrbara år förflyta utan att sörja för betryggandet af vår politiska själfständighet; den heliga uppgiften att så värna vårt land att det aldrig må betagas rätten att lefva sitt eget lif, göra sina egna dådkraftiga insatser i världsutvecklingen, tränges så tillbaka att den knappast såsom tanke förmår göra sig gällande. På konung *Oscar II:s* oaflåtligt upprepade förslag att bättre sörja för rikets försvar svarar riksdagen den ena gången efter den andra med ordrika debatter utan åsyftadt resultat; frågan om en tidsenlig ombildning af landets härväsen flyter ut i kamerala kanaler, där det ändlösa vattenplasket entonigt rör sig om grundskatter och indelningsverk eller indelningsverk och grundskatter. Det gamla mångbesjungua svenska modet har förlorat sig i ett missmod, som tyckes vara oöfvervinneligare än det förra fordom var. Män, hvilkas fosterlandskärlek icke kan betviflas, skjuta ifrån sig krafven på ökade uppoffringar för sitt lands försvar, icke därför att de icke vilja göra dem, utan därför att de anse dem vara gagnlösa. Den liberala pressen är utan undantag försvarsfientlig; å folkmöten och vid öfverläggningar om val af riksdagsmän gör sig alltid samma stämninggällande. Och innersta förklaringen till detta nedslående förhållande ligger tydligen i den brist på *tro,* som erfarenheten under senaste tider bibragt oss. Konung Karl XV:s hänvisande ej blott till våra egna krafter utan ock till Gud, berörde blott få. Man trodde ej längre på någon rättfärdighet i världsregementet, på någon idéernas makt gentemot intressena, på någon hänsyn för de små folkens själfständiga betydelse för världsutvecklingen. Vår tillvaro såsom ett oberoende och fritt folk afhängde af mäktigares

godtycke. Vi kunde ej försvara oss — det vore den enkla sanningen, som ej läte sig fördölja. När helst vår östra granne, begagnande sig af en lämplig politisk konjunktur, ville göra slut på vår historia, kunde han det. Och så skulle Europa ha mistat ett par små konungariken och fått ett par storfurstendömen i stället.

Funnes då ingen räddning undan detta öde?

Alliansernas väg hade icke ledt till åsyftadt mål. Återstode den andra: neutralitetens, den beständiga, den eviga neutralitetens. På den borde man slå in.

Och kring detta kraf, denna förhoppning samlade sig allt flere. Inom och utom de tre nordiska rikenas folkförsamlingar hafva bildat sig hela grupper, som tagit till sin uppgift att arbeta för neutraliteten som permanent lifsform för vår internationellt politiska tillvaro. Därmed anse de sig ock arbeta för betryggandet af vår framtid. Och mot detta arbete kan man i sanning icke rikta någon förebråelse för brist på tro. En evig isolering från stormakts- och utrikespolitik skulle tillvinna oss folkens högsta önskemål: den eviga freden.

*

II.

Kort efter det Gustaf II Adolf är 1630 landstigit i Pommern uppvaktades han af ett sändebud från kurfursten af Brandenburg, von Wilmerstorff, som å sin herres vägnar hade att framföra bland annat dennes begäran om att få sig förunnad neutralitet.

»Ja väl», svarade härtill konungen, enligt hvad W. själf berättar, »så länge till dess jag kommer till edert land. Neutralitet! Ett slikt ting är dock ej annat än agnar och boss, som vinden drifver upp och vajar bort. Ja, hvad är det dock för ett ting: neutralitet? Jag förstår det ej.»

»Den saken», genmälde härtill sändebudet, »har dock Eders Kongl. Maj:t förstått mycket väl i Preussen, där den gafs åt staden Danzig.»

»Javäl», sade konungen, »åt staden Danzig har jag en gång gifvit den, ty slikt var där förenadt med min fördel.»

Detta yttrande af Hugo Grotii store lärjunge daterar sig ju från en tid, då arbetet på åstadkommandet af en folkrätt som nogast tagit sin början. Blott fem år dessförinnan hade Grotii *»de jure belli et pacis»* utkommit, och det må icke förundra, om icke ens Gustaf II Adolf hunnit för sin egen praxis klargöra de svårlösta frågor, lagstiftningen för kriget och för den neutrales rätt innesluta. Arbetet därå har ju sedan dess alltjämt pågått; men om det än i vissa punkter vunnit bestämda och mellanfolkligt erkända former, står neutralitetsbegreppet dock i det hela på en så osäker grund och äger så ovissa dimensioner, att man än idag visst icke saknar anledning att återupprepa konungens fråga: »Ja, hvad är det dock för ett ting? Neutralitet? — Jag förstår det ej.» Och dock hafva lärde män om detta »ting» skrifvit stora böcker, och diplomater och deras regeringar oaflåtligt bemödat sig att för olika förhållanden och efter växlande förutsättningar utvidga och bestämma dess praktiska tillämpning.

»Med neutralitet förstås i folkrättslig mening det rättsliga tillstånd, i hvilket en fredlig stat lämnas i möjlig mån oberörd af fientligheterna mellan krigförande stater, själf afhåller sig ifrån deltagande och inblandning däruti samt med afseende å de krigförande iakttager full opartiskhet.»

Så besvarar en af våra dagars facklärde, legationssekreteraren *R. Kleen* i sitt arbete om neutralitetens lagar, Gustaf II Adolfs fråga.

Vid första ögonkastet kan möjligen detta lika enkla som korta besked anses ganska tillfredsställande. Men i självfva verket är det icke så.

Författaren skyndar själf att hvad angår enahandaheten emellan neutralitet och ostörd fred påpeka, hurusom definitionen afsiktligt förklarar den neutrala staten endast *»i möjligaste mån»* tillförsäkrad att lämnas oberörd af fientligheterna mellan krigförande stater. Neutralitetsrättens fullkomning, fortsätter han, åsyftar väl att till ett

minimum nedbringa ofredens inflytande på den neutrale; men fullständigt *kan* det icke häfvas. Folken hafva i våra dagar af framskridet mellanfolkligt utbyte inom produktionens alla grenar kommit hvarandra så nära och blifvit af hvarandra så beroende att de ej kunna undgå »att lida af hvarandras lidande och förlora på hvarandras förluster»; äfven om aktningen för neutralas rätt, säger han vidare, vore större än hon är; äfven om positiv folkrätt efter hand befriar deneutrala från en mängd åt de krigförande inrymda befogenheter, som för närvarande äro kränkande för de neutralas naturliga frihet och suveränitet, sådana som t. ex. visiteringsrätten, krigskontrabandsförbudet på öppna sjön, underkastelsen under krigförandes inländska prisdomstolar i vissa fall med mera dylikt, kunna dock icke de neutrala ens i *den* mening lämnas fullt oberörda af krigets händelser att de därunder komme i oafkortadt åtnjutande af enahanda rättigheter och friheter i sitt samlif med de krigförande och vunne enahanda tillfredsställelse af sina anspråk på utbyte med dem som under fred. — — De neutrala beröras alltid af ett krig, så länge nationerna icke kunna isolera sig, och det både *omedelbart* i följd af krigets undantagsrätt, som för de neutrala stänger vissa eljest öppna verksamhetsfält, äfven i öfrigt modifierande ingriper i deras eljest naturliga och under freden erkända rätt till obehindradt umgänge med de krigförande samt ålägger dem nya plikter, och *medelbart* genom de lidanden och förluster, som de krigande förorsaka hvarandra och som genom världsutbytets oskiljaktiga sammanhang sedermera delgifva sig äfven till de neutrala länderna. »Det är alltså orätt att såsom dock ofta sker framställa neutraliteten som ett tillstånd identiskt med det fredliga, därunder den neutrale sitter fullständigt oberörd af kriget, och fredens förhållanden fortfara med afseende på honom. De fortfara *blott så långt och i den mån, som de icke af krigets rätt och ändamål begränsas.*»

Häraf orsakas ock svårigheten att en gång för alla slutgiltigt bestämma hvad som är och faktiskt kräfves för neutralitet. Så många förhållanden, så många stridiga uppfattningar och olikartade intressen spela därvid in, att det där »rättsliga tillståndet» blott med ytterstasvårighet vinner fasta former. För att fullständigt besvara konungens fråga behöfver den anförda författaren sammanfatta två digra volymer, i hvilka han redogör för neutralitetens begrepp, för dess olika arter, innehafvare, grund, ändamål, villkor och fastställelse, för dess åvägabringande och upprätthållande, för plikt och rätt i neutraliteten o. s. v.; men när han, oberoende af dessa den folkrättsliga doktrinens bestämningar, skall omtala hvad hittills faktiskt »blifvit vunnet för en väl reglerad neutralitetsrätt, på en gång universellt antagen och svarande emot det nuvarande mellanfolkliga samlifvets fordringar», så kan han i tre rader innefatta sitt besked. »Vunnet», säger han, »är egentligen blott förbudet mot pappersblokader samt erkännandet af neutral egendoms oangriplighet öfverallt och neutral flaggas suveränitet, bådadera väl förståendes utom i fråga om krigskontraband.»

På goda grunder stödjer han sålunda sitt medgifvande att resultatet är föga tillfredsställande; ty, säger han, »det som vunnits är en obetydlighet mot det som ännu saknas eller blifvit lämnadt i obestämdt skick».

Vi veta att Sverige icke undandragit sig medarbete i fråga om neutralitetsrättens utbildning. Så tidigt som 1691—93 sammanslöt det sig med Danmark till ett väpnadt neutralitetsförbund, som upprepades 1756 och inbegripande både Ryssland och Danmark fick sin motsvarighet jämväl i konventionen af 1759. Mera beaktadt är dock det förbund, som 1780 bildades mellan Sverige, Danmark och Ryssland och som benämnts »den beväpnade neutraliteten»; det har tillerkänts en grundläggande betydelse för den historiska utvecklingen af ifrågavarande rätt. I sammanhang härmed kan ock nämnas det likartade förbundet af den 16 december 1800.om än med detta knappast vanns något synnerligt framsteg utöfver hvad som redan genom det förra åstadkommits. Men det är klart att de grupper, som nu eftersträfva evig neutralitet för vårt land, icke fastkedja sina förhoppningar eller inrikta sina sträfvanden å vare sig den ena eller andra detaljen af ifrågavarande arbete för utvidgandet af de internationellt erkända neutralitetsgrundsatserna. Om de än måste med sitt intresse omfatta äfven dem, är dock deras hufvudsyfte ett helt annat. Det gäller ju för dem att genom åvägabringandet af en ständig neutralitet för Sverige-Norge betrygga dessa båda folks politiska bestånd; deras neutralitetssträfvanden bära således en vida mer nationell än internationell prägel och afse i grunden alldeles icke ett fortsatt mellanfolkligt samarbete för vidare utveckling af grundsatserna från år 1780. utan i stället för åstadkommandet af en de förenade rikenas statspolitiska isolering genom deras inordnande i ett i grunden nytt folkrättsligt »tillstånd».

Doktrinen inför neutraliteten, där den betecknas icke såsom den vanliga »enkla» utan såsom »fördragsmässig», under de alternativa rubrikerna: *fri* eller *bunden*, där den förra är sådan, som beror af den neutrales fria vilja och själfständiga omdöme, samt därför ock kan af honom frånträdas när helst han finner sig därtill föranlåten, men den bundna däremot en sådan, till hvilken en stat genom fördrag med andra stater förpliktar sig. Det är under denna sistnämnda rubrik vi finna den ständiga eller eviga neutraliteten inregistrerad. Och den bestämmes vara en sådan, hvarigenom en stat, vanligen mot garantien för sin neutrala ställnings okränkbarhet, gentemot andra garanterande stater fördragsenligt en gång för alla åtagit sig att förblifva neutral i allmänhet och under alla krig. En sådan stat saknarsåledes den politiska frihet, som bestämmer sitt handlingssätt efter föreliggande omständigheter, och äger heller icke rätt att sluta förbund, då därmed möjlighet öppnas till ytterligare åtgärder, förmedelst hvilka neutralitetsförpliktelserna kunna kränkas. Hans fördragsrätt är därför begränsad till sådana fall, som icke kunna kräfva »exekutiva rättsmedel».

Stater med ständigt bunden neutralitet äro, som bekant, Schweiz, Belgien och Luxemburg. Denna deras lott har åtvungits dem i följd af deras läge och det negativa intresse, som härvid enat sinsemellan rivaliserande stormakter. Hvad Sverige-Norge beträffar har ett motsvarande stormaktsintresse ännu icke yppat sig: men vi skulle ändå och alldeles frivilligt själfva skapa åt oss en likartad ställning, om än utan stormakternas garantier, därmed ock bildande en ny form af förberörda bundna neutralitet.

Första förslaget om en dylik åtgärd väcktes 1883. Då hemställde en motionär i Andra kammaren att riksdagen måtte anhålla det Kongl. Maj:t ville hos de främmande stater, med hvilka Sverige stode i diplomatisk förbindelse, inleda underhandlingar, åsyftande dess fortvarande (= beständiga) neutralitet i öfverensstämmelse med den moderna folkrättens grundsatser.

Detta förslag var icke blott ett bevis på den modlöshet, som då behärskade vårt folk; det var ock en projektil, riktad mot den kongl. proposition om förbättrad organisation af vårt härväsen, som då förelagts riksdagen. Inom Andra kammarens flertal, landtmannapartiet, rådde olika stämningar med afseende å denna proposition; den sydsvenska gruppen ville om än med jämkningar bifalla den, men bland de öfriga gjorde sig en motsatt mening gällande. För att lugnande påverka dessa motspänstiga kunde en »fredsmotion» icke skada,icke ens om man med stöd af den skulle hålla före att den väg, därmed anvisades, borde göra hvarje ökning af »försvarsbördan» obehöflig. Så skedde att motionen undertecknades af män från båda grupperna, däribland ock af den man, som 1855 i november anfört folktåget i Helsingborg för hyllandet af general Canrobert. Bland ledamöterna i det utskott, Andra kammaren för motionens bedömande valde, insattes ock en af de skolgossar, samme man vid nämnda tillfälle med sin hyllning af ryssbesegraren skrämt. Men nu fanns ingen fara för dylikt jubel; tiderna voro förändrade. Modlösheten hade längesen mynnat ut i likgiltighet för landets försvar, i mer eller mindre djup försvarsnihilism.

Just därför måste emellertid befaras att regerings-förslagets godkännande vida säkrare skulle komma att medföra upplösning af den härorganisation, vi redan ägde, än dennas ersättande med en tidsenligare och bättre, helst som härför måste förutsättas en offervillighet i anslag, som icke fanns. Uppfattningen bland försvarsvänner ur skilda läger enade sig därför om önskligheten af att regeringsförslaget fölle och att proklamationen om vår modlöshet jämväl tillbakavisades. Båda önskemålen vunnos, det sistnämnda genom anslutning från den del af landtmannapartiet, som sökte stödja regeringen; och då neutralitetsfrågan i Första kammaren föll utan debatt, hade dess förfäktare knappast vunnit mera än att genom voteringen i Andra kammaren kunna styrka det 70 folkrepresentanter i svenska riksdagen enat sig om den önskan, förslagsställaren framburit. Mot dessa 70 ställde sig väl 112 andra; men dessa skulle man icke kunnat ena om den mening, utskottet i sitt betänkande framlagt, utan man måste för att vinna majoritet åvägabringa ett kompromissförslag. Det föreslogs af det regeringsvänliga landtmannapartiets främsteman och ägde denna lydelse: »Kammaren, öfvertygad att regeringen liksom svenska folket lifligt önskar fredens bevarande samt för den skull äfven självmant vidtager alla för befrämjande af detta viktiga ändamål lämpliga åtgärder, anser således en af riksdagen till Kongl. Maj:t ställd skrifvelse i berörda hänseende vara obehöflig; till följd hvaraf kammaren, utan att i allo godkänna utskottets motiver, låter vid det slut, hvari utskottet stannat, bero.»

Hvad neutralitetsförslagets bestämda motståndare för sin del fingo nöja sig med var, jämte det att kammaren lät »bero» vid utskottets slut, det där förklarandet att kammaren godkände, ehuru icke i allo, utskottets motiver. För icke få bland de 112 skulle en förklaring att kammaren icke i allo *ogillade* utskottsbetänkandets motivering, bättre motsvarat deras ställning till detsamma. Men den form af ett förtroendevotum för regeringen, kompromissförslaget ägde, underlättade dess antagande å ifrågavarande håll; och ehuru säkerligen aldrig frågan om vår beständiga neutralitet förevarit i en för vårt försvar mera liknöjd Andra kammare än då, lyckades det dock af sagda anledning dess motståndare att, såsom ofvan nämnts, få det väl *icke afslaget*, men afböjdt.

Sedan oroande erfarenheter från Finland börjat utöfva sina väckande inflytelser bland dem af våra folkrepresentanter, som voro i något mindre grad hårdsöfda, kunde slutligen vid urtima riksdagen 1892 en på 1873 års bekanta kompromiss i försvars- och grundskattefrågorna fotad lösning af den så länge omtvistade organisationen af vår armé genomföras. Hur anspråkslös den än var, den förbättring af vårt försvarsväsen vi härmed vunnit, förmådde den ändock i mångas sinnen väcka farhågor för ett härmed förknippadt återupptagandeaf någon för vår fred ödesdiger storpolitik; man fruktade särskildt för någon allians med Tyskland. Efter det fransk-tyska kriget 1870—71, då svenskarnes sympatier, påverkade af stämningen från 1864, på ett rent af utmanande sätt yttrat sig till förmån för fransmännen, hade de politiska konjunkturerna i mångt och mycket ändrats. Frankrike ledde icke mera den europeiska storpolitiken: genom Tysklands allians med Österrike och Italien tvangs Frankrike att närma sig Ryssland, och det kontinentala Europa stod på detta sätt deladt i tvenne stora grupper med hvar sin attraherande kraft. Det var visst icke underligt om man tänkte sig den svenska utrikespolitiken lättare dragen till den tyska gruppen än till den andra, om än en hvar ganska väl visste att det forna »rysshatet» i Sverige numera icke fanns till. Men fruktan för storpolitiska allianser lefde kvar alltjämt och framför alla sådana föredrog man obetingadt neutralitet och isolering.

Af denna stämning föddes fortsatta sträfvanden i sistsagda riktning och gåfvo sig luft i nya förslag. Vid 1894 års riksdag föreslogs i Andra kammaren att riksdagen måtte hemställa »om icke Kongl. Maj:t kunde finna det för de förenade rikenas framtida trygghet gagneligt att inleda underhandlingar med Europas öfriga makter eller en del af dem, i afsikt att från deras sida utverka en högtidlig förklaring, att de i händelse af ett europeiskt krig skola strängt respektera den skandinaviska halföns neutralitet». Utskottsbetänkandet afstyrkte förslaget; detta blef ock af kammaren afslaget med 149 röster mot 56. Vid 1899 års riksdag väckte 24 ledamöter af Andra kammaren en ny motion i ämnet. Däri föreslogs att riksdagen måtte anhålla det Kongl. Maj:t behagade snarast inleda förhandlingar angående aftal mellan Sverige, Norge och Danmark om ensamfälld deklaration till öfriga makter, hvarigenom de tre skandinaviska staterna förklara sig för principiellt och permanent neutrala. Äfven detta förslag afstyrktes af det utskott, till hvars behandling det hänvisats, och afslogs i Första kammaren utan debatt och i Andra kammaren med 150 röster mot 62. Och sedan vi, såsom en lycklig följd af de ryska sågfilarnes invasion i vårt land, ändtligen 1901 lyckats tillvinna landet en rätt inriktad härordning, därmed var försvarskraft väsentligen stärkts, har vid detta års riksdag af 40 Andra kammarens ledamöter frågan ånyo upptagits genom en af dem framlagd motion, hvari föreslagits alternativt antingen att riksdagen ville anhålla det Kongl. Maj:t behagade vidtaga åtgärder för aftal mellan de förenade rikena och Danmark om samtidig och lika lydande deklaration till öfriga makter, hvarigenom de tre skandinaviska staterna förklara sig för principiellt och permanent neutrala; eller ock att riksdagen måtte anhålla det Kongl. Maj:t behagade under åberopande af riksdagens uttalade önskan för alla de makter, med hvilka de förenade rikena underhålla diplomatiska eller blott konsulära förbindelser, tillkännagifva att vår politik fortfarande förblifver riktad på fredens bevarande och upprätthållande af en sedan snart 90 år oafbruten neutralitet, och att de åtgärder till försvarskrafternas ordnande, som länge fördröjts af svårigheten att ersätta den gamla ekonomiska organisationsgrunden, icke hafva något annat ändamål, samt omedelbart offentliggöra detta tillkännagifvandes ordalydelse; samt att då ett starkare intryck på den internationella opinionen vore att förvänta af en åtgärd, som i samma syfte och form vidtoges äfven af Danmark, såsom år 1834 och vid Krimkrigets början skedde efter aftal med Sveriges regering, riksdagen äfven i fråga om denna merabegränsade åtgärd anhåller, att Kongl. Maj:t ville söka åstadkomma samtidig och lika lydande förklaring från Danmarks sida. Utan votering blef motionen af kammaren afslagen, sedan den ej mindre af

vederbörande utskott i ett sakrikt utlåtande än äfven af ministern för utrikes ärendena i ett synnerligen anslående och tungt vägande anförande afstyrkts.

I norska stortinget har samma fråga under annan form jämväl vid upprepade tillfällen varit före, men med motsatt utgång. Med 89 röster mot 24 beslöt stortinget år 1890 en adress till Kongl. Maj:t med anhållan om åtgärd för afslutande af öfverenskommelse med främmande makter om afgörelse genom skiljedom af tvister, som kunde uppstå mellan Norge och dessa makter. År 1897 anhöll stortinget under hänvisande till sagda 1890 års adress att Kongl. Maj:t måtte vidtaga nödig åtgärd till sakens främjande; och år 1898 ingaf. enligt uppgift i 1899 års ofvan anförda neutralitetsmotion, norska regeringen till Kongl. Maj:t en framställning rörande den ständiga neutraliteten. Innevarande år beslöt i allt fall stortinget, med bifall till sin neutralitetskommittés hemställan, uttala ej mindre sin öfvertygelse om att de norska statsmyndigheterna i öfverensstämmelse med folkets önskan alltid skola låta sig angeläget vara att verka för upprätthållande af rikets neutralitet, än äfven, under hänvisning till sina adresser af 1890 och 1897, sitt hopp att det efter fredskonferensen i Haag 1899 och upprättandet af en fast skiljedomstol, i en icke aflägsen framtid skall lyckas afsluta bindande skiljetraktater mellan Norge och andra makter, särskildt grannländerna; och anmodade stortinget regeringen att, så framt den funne tiden lämplig, upptaga till behandling frågan om Norges och Sveriges permanenta neutralitet och att söka genomföra den i former.hvilka äro betryggande för de båda rikenas frihet och självständighet.

Äfven i Danmark bar frågan tillvunnit sig mycken både uppmärksamhet och anslutning. Redan vid fredsunderhandlingarna i Wien 1864 hade för de danska fullmäktige i dem meddelad instruktion uppställts såsom eftersträfvansvärdt om de förbundna makterna ville lofva att efter freden i förbindelse med Danmark arbeta för att en europeisk garanti af detta lands självständighet åvägabragtes, förslagsvis i form af en europeisk förklaring, i kraft hvaraf Danmark från folkrättslig synpunkt blefve en neutral stat såsom t. ex. Belgien och Schweiz. I folketinget godkändes skiljedomstanken genom en resolution 1888, hvaruti tinget anslöt sig till en önskan om en »vedvarende nordisk Voldgiftstraktat», hvarjämte tinget 1892 genom en annan resolution uppmanade regeringen att söka bringa till stånd »vedvarende» skiljedomstraktater med andra makter. Och både lands- och folketinget enade sig 1894 om en af regeringen sedermera accepterad resolution, hvarigenom efter betonande af att landets försvarsväsen ordnades blott för värnandet af dess neutralitet, regeringen uppfordrades att vid lämpligt tillfälle söka få denna neutralitet allmänneligen erkänd och respekterad.

Hvad som ligger bakom denna nitälskan för en de skandivaviska rikena ständigt omslutande neutralitet är tydligen en lika varm fosterlandskärlek som den, hvilken tidigare fört oss in på alliansernas väg. Neutralitetsifrarne vilja förekomma möjligheterna för oss att åter råka ut för de erfarenheter, som delaktighet i den europeiska storpolitiken förut tillskyndat oss; och då de anse att vårt lands framtid bäst skulle betryggas genom en evig fred, inrikta de sina sträfvanden på att söka åstadkomma en sådan genom en oss evigt förbindandeneutralitet, hvarigenom vi skulle på det kraftigaste vederlägga allt tal om att vi under blifvande krig skulle kunna påräknas såsom bundsförvanter åt ena eller andra makten. Så skulle vi, utan att någonsin inblanda oss i andra folks politiska mellanhafvanden, sköta våra egna intressen och genom ett ostördt deltagande i det fredliga kulturarbetet i vår mån bidraga till den allmänna världsutvecklingen, hvilken vi ock troget skulle söka påverka i en ädelt fredsvänlig och sant människovärdig anda.

Ingen skall kunna neka, att detta icke är ett vackert och tilltalande program; och jag erkänner gärna, att jag känt mig varmt berörd af de ord, med hvilka dess främste svenske taleman vid 1899 års riksdag belyste dess mening. Han bestred riktigheten af den gamla satsen: om du vill fred, så förbered krig; nej, vill du fred, så förbered fred — så borde satsen heta. Och efter att hafva erinrat om de oerhörda kostnader, kriget kräfver, spörjer han hvilken slutsats de små folken då skola draga af den bestridda satsens så afskräckande resultat. »Ingalunda den», svarar han, »att vi skola öfvergifva oss själfva. De små folken ha också en mission, en uppgift icke ringare än de stora nationerna: vi få icke svika våra plikter mot oss själfva och mot mänskligheten. Vi skola icke draga den slutsatsen, att vi skola hålla för hopplöst att försvara den självständighet, som våra fäder åt oss bevarat, därför att de icke misströstat i faran. Men väl den slutsatsen, att en militärisk *öfveransträngning,* som dock ensam aldrig kan blifva annat än vanmäktig i förhållande till de stora militärmakternas kraftutveckling, vore dåraktig; och den

slutsatsen, att vi skola förstärka våra yttre försvarsmedel dels genom en neutralitetspolitik, som tryggar oss mot inblandning i de stores och mäktiges tvister,dels genom en inre reformpolitik, som har till mål allas lika rätt och som därigenom skall sammanföra allas känslor och tankar, allas viljor och intressen i ett stort nationellt tänkesätts mäktiga ström. Då skall försvaret icke blifva en särskild, så att säga en fackmännens angelägenhet, lik hvilket annat ärende som helst. Då skall försvaret blifva den mest omfattande utaf alla statens angelägenheter, blifva det universella folkintresset; och försvaret skall då växa sig starkt med hvarje lag, som undanrödjer en orättvisa, hvarje åtgärd, som lättar de smås bördor, hvarje åtgärd, som sprider bildningens ljus till dem, som sitta i mörkret, hvarje åtgärd, som med vidgad rätt att taga del i afgörandet af samhällets angelägenheter väcker känslan, där hon slumrar, stärker henne, där hon är svag, känslan af hvars och ens medansvarighet för det helas väl».

Huru genomglödgas icke dessa ord af den varmaste tro på vårt svenska folk, af det fastaste hopp på en dess lyckliga framtid! Men förutsättningen? Är det verkligen så, att *någon* neutralitetspolitik kan »trygga oss emot inblandning i de stores och mäktiges tvister»? Har icke än i dag Gustaf II Adolfs ofvan anförda svar till det brandenburgska sändebudet, särskildt i hvad det rör neutraliteten åt Danzig, någon erinran att gifva oss, då han däri så uppriktigt förklarar: »ty slikt var där *förenadt med min fördel?*» Jag tillåter mig hänvisa till hvad *Fredrik Bajer* i sin skrift om »*skandinavisk neutralitet*» meddelar rörande Frankrikes påtryckningar å de skandinaviska rikenas regeringar under krimkriget och hans säkerligen mycket grundade påstående att dessa riken, trots sina neutralitetsförklaringar, ändock nödgats gå med i kriget, om detta icke så hastigt afslutats. Och äfven de beständigt neutrala folkens erfarenheter torde tillräckligt intyga, att än i dag människonaturenär sig lik jämväl i yttringar å hithörande områden. Men innan jag stannar för hvad dessa erfarenheter vitsorda, anser jag mig böra tillse huru en icke tillfällig, efter föregående pröfning bestämd, utan en *beständig*, en *evig* neutralitet från principiell och etisk synpunkt måste vara att bedöma — huru den i självfva verket förhåller sig till en folkrättsligt medveten *pliktkänsla*.

Jag utgår härvid ifrån förutsättningen om folken såsom organer för världsstyrelsen. Det är ju omöjligt att uppfatta dem såsom utan alla andra uppgifter än att genom ordnande af samfundsförhållandena bereda hvar sina medlemmar trygghet med hänsyn till deras utvecklingsmöjligheter, deras inbördes rättigheter och åligganden eller öfriga deras individuella syftemål. Äfven för högre uppgifter lefva folken. Fattade såsom individualiteter, äfven de, måste de ock såsom sådana äga samfälda syften att arbeta för och att vinna. Hvarje folk, som höjt sig från naturtillståndet, hvarje själfständig stat måste det åligga att taga del i både arbetet och ansvaret för den världshistoriska utvecklingen. Men är det så, synes det mig alldeles oemotsägligt, att den stat, som vill göra bruk af sin rätt att vara neutral, dessförinnan är skyldig att pröfva huru ett beslut härom må förhålla sig till dess förberörda pliktmässiga uppgift. Kränkes icke den af en neutralitetsförklaring, måste en sådan vara fullt befogad. Men oemotsägligt är, att pröfningen af frågan ock kan utfalla annorlunda. Det låter fullväl tänka sig, att en stat genom att vid ett visst tillfälle förklara sig neutral, skulle svika en tydlig plikt; att den genom en sådan åtgärd skulle visa sig ledd af en självviskhet, som t. ex. vägrar att deltaga i de uppoffringar, hvilka kunna för vinnandet af ett gemensamt syfte erfordras, i hopp att genom ett slugtbegagnande af omständigheterna ändock kunna få del af vinsten; eller att den genom försummelse och lojhet sätter sig ur stånd att häfda rätten, där den dock tydligen borde det; och ett sådant beteende måste, hvad man än vill till dess ursäktande säga, vitsorda ett sofvande folksamvete, en urartad, dåsig, oädel folkkaraktär samt därför ock vara otillrådligt och förkastansvärdt. Men om så är: huru låter sig då härmed förena ett förfarande, hvarigenom ett folk *på förhand* och *en gång för alla* själfmant undanskjuter sin skyldighet att pröfva sin ställning till förekommande fall? Ligger icke till grund därför en missuppfattning af den rätt det äger? Ty neutralitetsrätten innebär väl ändå icke någon rätt för vare sig det stora eller lilla folket att på förhand afsäga sig fullgörandet af någon plikt?

Till grund för den tydliga obenägenhet, Gustaf II Adolf vid ofvan anförda tillfället visade att erkänna den brandenburgske kurfurstens *rätt* till neutralitet, ligger otvetydigt hans uppfattning af en denna långt öfverordnad, det protestantiska kurfurstendömet åliggande *plikt* att draga svärdet. Det gällde ju att värja samtliga de

protestantiska folkens trosfrihet mot »de kejserliges», mot påfvemaktens förtryckande öfvermakt; och detta mål var, *borde* åtminstone vara för både konungen och kurfursten gemensamt. Huru kunde då den senare ifrågasätta att genom en neutralitetsförklaring få undandraga sig sin tydliga skyldighet? Huru vore det honom möjligt att vilja ensamt å konungen kasta hela faran af ett företag, hvars framgång dock skulle gagna äfven honom och tillskynda honom fördelar, hvilka han visserligen icke skulle vilja afsäga sig? Kräfde ej den enklaste billighet, den vanligaste rättskänsla att den, som gärna ville vara med om att skörda frukterna af striden, också borde vara med om att genomkämpa den?Det rättmätiga i detta åskådningssätt måste än i dag erkännas, än i dag affordra oss motsvarande tillämpning vid bestämmandet af vårt eget handlingssätt. Men därmed är ock tillbörligheten af en förklaring om evig neutralitet fullständigt underkänd. Ty hvem kan förutsäga hvad till och med en nära framtid kan bära i sitt sköte i fråga om uppstående förvecklingar emellan folken och om anledningarna därtill? Hvem tillförsäkrar vårt svenska folk att det under alla förhållanden må vara berättigadt att ställa sig utanför dem och låta dem utan all vår medverkan hafva sin gång?

Man skall måhända söka tillintetgöra betydelsen af denna etiska synpunkt för frågans bedömande genom att betona det etiskt höga syftemålet för den eviga neutraliteten: undanträngandet af kriget. I den mån fredsvännerna i de olika länderna lyckas förmå det ena efter det andra af dessa att förklara sig beständigt neutralt, måste ju, säger man, farorna för krig allt mera förminskas och slutligen begränsas till några få stora militärstater, om hvilkas ständiga neutralitet man antagligen icke på länge kan hysa något hopp. Men de få då ock ensamma bära krigets kostnader och fasor.

Jag kan icke dela den fromma tro, som präglar denna krigföringsmetod emot kriget. Tvärtom tror jag att ett anlitande däraf skulle komma att verka synnerligen olycksdigert. Ty icke ens här kan ändamålet helga medlen.

Hvad skulle nämligen inneligga i de olika staternas till och med samfälda förklaringar om deras eviga neutralitet? Ingenting mindre än att de samtliga göra hvad de från etisk synpunkt icke äga rätt att göra hvar för sig: att de afsäga sig det ansvar, som med hänsyn till folkens samfälda arbete för rättsutvecklingen och rättstillståndets uppehållande staterna emellan hvilar åhvarje rättsstat, hvarje lagbundet fritt folk. De uppsäga sin tjänst hos den världshärskare, som genom dessa folk alltid i någon mån skulle ombesörja sitt regemente; de ha förlorat känslan af sin förbindelse med honom, de räkna sig icke längre tillhöra hans klientel och tro därför icke heller på vare sig hans världsledning eller hans understöd. En sådan småstaternas »storstrejk? skulle tydligt bevisa huru djupt deras pliktkänsla domnat bort och huru fullständigt det utslocknat, det medvetande, de borde äga om höga uppgifter för äfven de mindre länkarna i den kedja, som förmedlar riktningen af världsstyrelsens roder. För sin utrikes politik låna de sitt motto af Kain: »Skall jag taga vara på min broder?» Deras inrikes politik måste komma att stämplas af småsinthet. Och tecknet på sådant folks panna kan ej undgå att tala om *isolering* från både Gud och nästan, i syfte att tjäna blott *sig själf.*

Men därmed har det ju ock förlorat rätten att vidare vara till såsom ett oberoende, ett fritt folk. Domsordet att »hvilken, som vill bevara sitt lif. han skall mista det», gäller i sanning äfven folken. De må vara små eller stora, bättre eller sämre rustade — hvart och ett af dem har dock, såsom ofvan erinrats, sin särskilda uppgift, hvars fullföljd afser ej blott egen fördel utan ock det helas väl, och som visst icke alltid fritager från plikten att ålägga sig rätt kännbara och tunga offer för häfdandet af sanning och rätt i världen. Det folk, som för att undgå dessa, genom en evig neutralitet afsäger sig sin plikt att efter måttet af sina krafter verka i sitt anförtrodda kall, måste ock därmed hafva afsagt sig förmånen att vara en fri och själfständig bärare af de idéer, hvilkas fortgående genomförande innefattar världsutvecklingen, det gradvisa och på folkens inbördes samarbete beroende framåtskridandet till allt högrekulturståndpunkter. Men icke kan det gagna mänskligheten eller världsfreden att det ena folket efter det andra skulle på detta sätt förklara sig insolvent? Icke kan väl därmed de återståendes, de stora militärstaternas krigslystnad förekommas? Både makten och ansvaret för det världshistoriska utvecklingsförloppet lämnas ju därmed i allt högre grad i deras händer; och det är väl icke nödvändigt att de skola uteslutande bekriga hvarandra? De kunna ju ock förena sina krafter för att dela det rof, de »beständigt neutrala» torde synas dem utgöra.

Och här återkommer jag till min ofvan gjorda fråga: är det verkligen så, att *någon* neutralitetspolitik kan trygga för inblandning i de stores och mäktiges tvister?

Blott få äro säkerligen de, som härom känna sig förvissade.

Mycket antagligt torde vara att om en stormakt förklarar sig neutral, denna dess förklaring respekteras. Men icke lika troligt är att ett litet folks neutralitetsförklaring under alla förhållanden tillvinner sig samma respekt.

Erfarenheten har ju visat att till och med en neutralitet, som varit både beständig och garanterad, utan betänkande af stormakter åsidosatts, »där slikt varit förenadt med deras fördel». Den 20 mars 1815 erkände Wienerkongressen Schweiz för en ständigt neutral stat; men efter Napoleons återkomst från Elba i början af maj samma år, begärde samma makter, som garanterat denna eviga neutralitet, att Schweiz skulle förena sina stridskrafter med deras för att infalla i Frankrike. Och då Schweiziska förbundsrådet genom en not af den 12 maj med afböjande af deras begäran förklarade sig vänta att de skulle visa aktning för det schweiziska områdets integritet, aftvungo de Schweiz en vecka senareen öfverenskommelse, med stöd hvaraf de krigförandes trupper, »i händelse af behof och det gemensamma intressets kraf» ägde genomtåga det schweiziska området. Genomtåget ägde ock verkligen rum strax därefter, på samma gång som därjämte en schweizisk armékår tvingades in uti de krigförandes härar. Därmed var emellertid den garanterade ständiga neutraliteten faktiskt så tillintetgjord att den måste göras om igen genom de fem stormakternas deklaration i Paris den 20 nov. 1815. Och vidare: i kraft af Wienerkongressens beslut den 3 maj s. å. hade staden Krakau jämte område förklarats för en »ständigt fri, oberoende och neutral» stat under Preussens, Österrikes och Rysslands förenade skydd och garanti. Men snart nog ångrade de detta sitt och kongressens verk, aktade hvarken okränkbarheten af Krakaus område eller dess politiska oberoende utan tillintetgjorde både den ständiga neutraliteten och staten själf, i det Krakau 1846 införlifvades med den österrikiska staten. Visserligen protesterade västmakterna mot detta uppenbara och ohöljda fördragsbrott; men därmed skedde ingen ändring i förhållandet. Och ehuru Belgiens sedan 1831 bestående ständiga neutralitet ännu icke blifvit faktiskt kränkt, var den dock under 1870 års fransk-tyska krig så hotad från Frankrikes sida att de garantier, som redan gifvits, ansågos behöfva stärkas genom ett nytt fördrag; hade icke Frankrike i detta krig stött på en sådan motståndare som Tyskland, så hade det tvifvelsutan varit slut med Belgiens oberoende. Hvad slutligen beträffar Luxemburgs i följd af fördraget den 11 maj 1867 af stormakterna garanterade absolut ständiga neutralitetet, visade sig ju dess osäkerhet redan några få år efter dess garanterande, då nämligen preussiska regeringen under 1870 års krig officiellt uttryckte sin afsikt att under vissa eventualiteter icke vidare aktadensamma utan behandla Luxemburg så som om dess neutralitet aldrig varit fastställd. Och Serbiens genom 1856 års Pariserfördrag åtvungna ständiga neutralitet utgjorde intet hinder för dess krig mot Turkiet tjugu år senareKleen, Neutralitetens lagar, I, 119, 128 f., 131.).

Allt visar att de förväntningar, man så gärna velat bygga å den beständiga neutralitetens grund, icke hålla profvet. De förklaringar, som, garanterade eller icke, utfärdas om en än så *evig* neutralitet äro i grunden ingenting annat än antingen ett slags allians-fördrag, hvilka tillkännagifva hvad vederbörande makter ansett för sina intressen förmånligt och hvad de ärna underkasta sig så länge samma intressen fordra det, eller ock utslaget af en svaghetspolitik, som under sken af att tillvinna sitt land en förmån, ådrager det en börda och en faraKleen, Neutralitetens lagar, I, 119, 128 f., 131.), föranledda icke af det egna landets, utan af andra länders, af rivaliserande stormakters intresse.

I det uttalande, hvarmed norska stortingets ofvan berörda resolution den 24 sistl. maj motiverades, heter det att den neutrala staten genom en förklaring om permanent neutralitet »icke uppgifver sin rätt att med vapenmakt försvara sig mot orätt och våld, men den uppgifver hvarje rätt att med vapenmakt inblanda sig i andras tvister. Den innebär sålunda t. ex. äfven afstående af rätten att kunna komma en vänskapligt sinnad stat till hjälp, äfven om denna skulle vara föremål för ett orättfärdigt angrepp».

Det stöter ju icke nödvändigt det sedliga medvetandet att tala om afstående af rättigheter; sådant behöfver ju blott bevisa ett saktmodigt och självförsakande sinnelag. Men stundom kan ju, såsom jag tillåtit mig erinra,en rätt vara liktydig med en plikt. Och hur går det då?

En man, ägare till en landtgård — jag kände honom väl och aktade honom högt — stod en dag utanför sitt hus tillsammans med en kvinnlig anförvant och en tjänare, och såg hurusom en ung flicka å landsvägen utanför gårdsgrinden öfverfölls af tre halfrusiga arbetare. Ögonblickligen skyndade han till flickans hjälp. Men i stället för att lyssna till hans maningar vände sig alla tre våldsverkarne på en gång mot honom, som omöjligen ensam kunde värja sig mot deras öfvermakt. »Ser ni icke», ropade då i sin ångest hans nämnda anförvant till tjänaren — »ser ni icke, att de slå ihjäl er husbonde!» — »Jo», svarade mannen, »men *jag* blandar mig *aldrig* i andras klammeri.»

Och han stod lugnt kvar och såg på. Han var *beständigt neutral*; hade således afsagt sig »rätten» att komma äfven en vänskapligt sinnad person till hjälp, till och med om denne »vore föremål för ett orättfärdigt angrepp».

Hans husbonde, som med något bistånd lätt redt sig med de tre, slogs nu, blödande och sanslös, till marken.

Hvem vill förneka denne tjänares rätt att så som han gjorde tillvarataga sitt personliga intresse, att »bevara sitt lif» genom att aldrig deltaga i andras klammeri?

Men bröt han icke mot andra lagar, då han så samvetsgrant följde den beständiga neutralitetens lag? Hur aktade han den grundlag för hvarje ädelt handlingssätt, som gifvits oss i orden att göra för andra hvad vi önska att de skola göra för oss? Eller den inre maning, som drifver hvarje behjärtadt sinnelag, att utan att räkna med egen fara, gripa in med hjälp,där man ser någon i nöd — en maning, öfverensstämmande med ordet: »den där kan göra godt och icke gör det, honom är det synd»?

Om emellertid hvarje upphöjdt sinne med berättigad ringaktning vänder sig bort ifrån den, som så litet känner eller erkänner högre plikter än ett trångt uppfattadt tillgodoseende af det egna jaget — ligger icke häri en dom äfven öfver det folk, som på samma sätt tillämpar sin pliktlära?

Nog kan det än i dag ligga sanning i de ord Anders Johan von Höpken, den gamle kanslipresidenten, fällde i rådet år 1756: »genom neutralitet förlorar man både aktning och konsideration». Så behöfver dock icke alltid ske. Om ett folk på goda grunder besluter sig för hvad den folkrättsliga terminologien nämner *fri* neutralitet, torde det tvärtom kunna både behålla och föröka såväl aktningen som konsiderationen. Men det är på de *goda* grunderna allt kommer an, på dem och på grundernas samvetsgranna pröfning.

Detta tillfredsställer emellertid icke våra fredsifrare. Blott såsom evig bereder oss neutraliteten en afsedd lifförsäkring; alla betänkligheter måste offras för att vinna den.

Om likväl visats att det åsyftade ändamålet heller icke med någon visshet står att vinna medelst anlitandet af denna metod och att för öfrigt den eviga neutralitetens etiska halt bör hindra hvarje fritt och pliktmedvetet folk att självmant inslå dess vanskliga väg — hvad under då om vi fortfarande vägra att beträda den? Skulle vi verkligen med denna vår vägran hafva förlorat hoppet om vårt fortfarande fria själfbestånd?

Det synes mig *icke* vara fallet.

*

III.

Såsom ett underligt förhållande må väl med allt skäl kunna betecknas att i en tid, då såsom aldrig förr associationens, sammanslutningens hjälpmedel på alla håll tagits i bruk för vinnande af eftersträfvade syften, dess motsats, den stramaste *isolering*, skulle vara att förorda, då det gäller att tillförsäkra de små folken fortfarande bestånd.

Kan det verkligen vara ändamålsenligt att dessa små folk, som icke ens genom »militäriska öfveransträngningar» anses kunna reda sig ut ur sin vanmakt gent emot »de stora militärmakternas kraftutveckling», modstulet blunda för den betydelse, en deras kraftutveckling icke blott i militärt, utan ock i ideellt, sedligt, intellektuellt och

ekonomiskt afseende skall kunna bereda dem såsom aktiva insatser i en mellanfolklig association, ett folkförbund?

Det är min fasta öfvertygelse att hvarje folk, som så länkar sin kraftutveckling, därmed ock betryggar sin framtid vida bättre än genom någon evig neutralitet, till och med om därmed följande isolering sker i det bästa sällskap.

Ty, egendomligt nog, har man ju sökt förstärka betydelsen och kraften af sagda neutralitet genom att med hvarandra alliera skilda folks isolerings-deklarationer. Här således visar man sig hafva blick för sammanslutningens förstärkande innebörd. I tydlig öfvertygelse om denna söker man med hvarandra förknippa allians och isolering, utan att dock vilja genom alliansen ens åt isoleringen bereda någon värnkraft eller garanti. I det förslag till konvention för ett fredsförbund, FredrikBajer framlägger i sin ofvan omförmälda skrift om skandinavisk neutralitet, förklaras väl uttryckligen att hvarje stat bör, så vidt möjligt i förening med andra af de förbundna staterna, förklara sig principiellt och permanent neutral, men den bör ock i förekommande fall med egna försvarskrafter upprätthålla sin neutralitet. »Ingen annan stat», heter det i art. 8, »är genom denna konvention förpliktad att med vapenmakt understödja ett dylikt försvar»; och förbud meddelas dessutom för ifrågavarande stater att afsluta traktater, genom hvilka de »skulle bringas att uppgifva sin neutralitet». Allt intygar att alliansen blott yttermera befäster deras isolering. Men ändå är alliansens innersta mål att åstadkomma samarbete mellan de allierade staterna för den allmänna fredens upprätthållande.

Detta mål skall eftersträfvas genom staternas vid förekommande tillfällen gemensamt afgifna erinran till makter, som råkat i konflikt, att den permanenta skiljedomstolen står dem öppen eller att de allierade staterna erbjuda dem sin medling. Då emellertid dessa stater själfva hafva från skiljedomsskyldigheten för egen del undantagit stridigheter, som beröra deras själfstyrelse eller själfständighet, måste ju samma undantag göras för andra makter; och då frågan om hvad som »berör» en stats själfstyrelse eller själfständighet måste vara utsatt för högst olika tolkningar, synes mig betydelsen af det ifrågasatta fredsförbundet vara ganska liten.

Under nu rådande förhållanden bland folken torde i hvarje fall ett förbund, som saknar alla »exekutiva rättsmedel», icke kunna uträtta mycket för världsfreden.

Men så mycket synes mig visst, att hvad som för denna skall vinnas, måste vinnas icke på isoleringens utan på associationens, alliansens, folkförbundets väg.Det är heller icke utan sin djupa betydelse, att just under de senaste åren den skandinaviska enhetstanken pä nytt vaknat bland de nordiska folken. Den tänkes icke nu som då den förra gången behärskade sinnena; den återupptages i det syfte, för hvilket *P. Wieselgren* en gång talade i Skandinaviska sällskapet i Köpenhamn: för att förena brödrafolken till syskon efter ett redan verkställdt arfskifte, icke såsom sammanförda i oskiftadt bo. Men syskonplikt innebär icke inbördes isolering utan inbördes gemensamhet, ålägger att, i trots af all individuell själfständighet, akta familjebandet. Så uppställer man såsom önskemål icke blott ett allt mera fullföljdt inre närmande emellan de skandinaviska folken, utan ock deras enande gent emot utlandet medelst gemensam utrikespolitik.

Under rubriken »*De skandinaviska staterna under imperialismens tecken*» meddelade svenska *Aftonbladet*, den tidigare skandinavismens trofaste förkämpe, den 2 januari detta år en insänd uppsats, hvari den nyare skandinavismens uppgift i detta senare stycke klart framlägges. »Lyckligt hade varit», yttras här bland annat, »om Sverige och Norge 1864 stridt vid Danmarks sida, ej som om striden i så fall kunnat få en annan utgång, utan emedan Skandinaviens enhet gentemot utlandet då blifvit en själffallen sak. När Syd- och NordTyskland efter att hafva bekämpat hvarandra 1866, dock kunnat frivilligt enas om att uppgå i en enda stat redan 1871, huru mycket lättare hade ej svenskar, norrmän och danskar efter gemensamt uppträdande 1864 kunnat nå fram till sammanslutning i utrikespolitiskt afseende, ty någon annan och trängre förening sättes ej här i fråga. Och dock borde situationen vara långt gynnsammare för ett dylikt förbund nu än 1864, ty då gällde frågan tyskt område, men nu, sedanDanmark förlorat Schleswig-Holstein, kan det ej gärna någonsin mer i de skandinaviska folkens politik blifva fråga om annat än att försvara rent skandinaviska intressen. Det gäller som sagdt ej att skapa en skandinavisk helstat. — — Nej, frågan är endast om t. ex. en förbundstraktat, som förpliktar till gemensamt uppträdande för neutralitetsskydd och i händelse ett af de tre länderna anfalles. Sålunda ett försvarsförbund,

ingenting annat. — — Visserligen torde det kännas svårt för Danmark att ingå på en sådan öfverenskommelse med oss. då det just sett sig beröfvadt understöd från oss år 1864; men hvem vet hurudan situationen då i verkligheten var? Kanske gafs det ett tryck österifrån, som förlamade vår arm, när vi ville skynda till Danmarks bistånd? Sådant har antydts och kanske det innebär en viss sanning. Bismarck hade ej för ro skull varit minister i Petersburg förut. För öfrigt var vår arm då skäligen klen, då man besinnar i hvilket lägervall vårt försvarsväsen vid denna tid befann sig. Huru än danskarnas känslor i denna sak må vara, så måste själfbevarelsedriften drifva dem tillsammans med oss, om vi med ro skola kunna se framtiden till mötes.»

»Nutidens skandinavism», utlåter sig samma tidning själf några veckor senare, »är icke längre ett barn af ungdomens entusiastiska drömmar om nordens storhet, af en äldre generations revanchetankar eller af dvnastisk äregirighet. Densamma hvilar numera på den fasta grunden af ett vaket medvetande hos de tre nordiska folken om en nationell och andlig samhörighet, så stark, att hvarje våldsamt ingrepp i det ena folkets lif kännes såsom en fara för de andras själfbestånd. Ty härvid gäller det icke blott de nordiska folkens politiska själfständighet, utan äfven deras gemensamma insats i världskulturen.»Jag finner dessa yttranden synnerligen befogade. Och hvad särskildt angår det senast anförda, tror jag icke att vi svenskar göra oss skyldiga till en öfverdrifven själfuppskattning, om vi känna oss för denna världskultur äga en själfständig betydelse. Skulle händelsernas gång utplåna Belgien, Schweiz, Luxemburg ur de suveräna staternas led, måste de dock sedan hvar för sig komma att uppgå i större folk, hvilkas språk de redan tala och till hvilkas kultur de i snart sagdt alla afseenden stå i det närmaste förhållande. Världskulturen skulle föga beröras af denna från andra synpunkter dock så ytterst upprörande eventualitet. Men de skandinaviska folken stå i en helt annan, en vida mer egenartad ställning än dessa. Desto större blir ock deras ansvar, om de försumma något af hvad som kräfves för upprätthållande och fullföljd af deras politiska bestånd, deras både nationella och universella kulturuppgifter.

Ingen lärer kunna förneka att ju icke en sammanslutning af antydd art emellan Sverige-Norge och Danmark skulle stärka deras ställning i Europas politiska värld. Men för att ett försvarsförbund mellan dessa makter skulle bli annat än en allians af det slag, som frammanas af tillfälliga situationer och förgår med dem, måste det byggas på en bland folken kraftigt lefvande känsla af deras inre enhet och därmed ock verkliga samhörighet. Hvilka skiljaktigheter som än må förefinnas emellan t. ex. preussaren och bayraren, würtembergaren och sachsaren, känna de alla att de dock i grunden äro ett, äro tyskar, söner af samma Tyskland, af samma germanska stam, och att de därför måste af samma lifsintresse drifvas att hålla ihop, utan hänsyn till den begränsning i suveräna rättigheter, deras särskilda smärre fosterland för detta sammanslutningenssyfte måst underkasta sig. Det är af denna inre enhetskänsla vida mera än af den antagna författningen tyska riket sammanhålles och vinner en lifskraft, som tillförsäkrar det orubbligt bestånd. Men finnes nu verkligen en sådan enhetskänsla bland våra skandinaviska folk?

Vi voro på god väg att vinna den. Dess tillbakagång utgjorde den ödesdigraste straffpåföljden för vår underlåtenhet att bistå Danmark 1864. Att ånyo väcka den, bibringa den nödigt djup och erforderlig stadga, skall tvifvelsutan visa sig vara långt ifrån lätt. I Norge betraktar man ju ännu mångenstädes svensken såsom arffienden, hvars bekämpande och önskade nederlag utgör den högsta spännkraften redan i gossarnes lekar, och storvuxne män, folkets höfdingar, inrikta oaflåtliga sträfvanden på att spränga den union, som dock tydligen utgör ett lifsvillkor för både dem och oss. Man skulle icke förstå möjligheten af en sådan politik, om man icke lärt att räkna med det underliga drag i norska folklynnet, som möter redan i de skildringar, den gamle Snorre Sturleson ger oss i sina konungasagor och som nästan oförändradt bibehållit sig genom tiderna tills den dag i dag. Det bär prägeln af naturen omkring dem; dess storslagna, otämjda, än hotfulla och dystra, än blida och tilltalande men alltid fjällinstängda och begränsade hemlandstyp afspeglar sig ju på det egendomligaste i norska folkkaraktären. Icke sakna vi svenskar i vissa våra landsändar motsvarigheter härtill; men öfverhufvud taget är dock ännu det norska lynnet oss främmande. Kommer så härtill att de tyska småstaterna, om jag så får kalla dem, genom sitt koncentriska läge och sitt enahanda riksspråk helt lätt medelst samfärdsel i alla riktningar, ideella och materiella, allt fort förbinda sig med hvarandra, äro vi däremot i följdaf det långsträckta och otillgängliga i våra båda länders sammanbindande gräns samt skiftningarna ej blott i våra munarter utan ock i vårt skriftspråk så

afskilda från hvarandra, att vi med undantag af gränsbefolkningarnas strider knappast under århundraden möta i vår historia något gemensamt mellanhafvande. Och dagens krönika har ju att förtälja oss vida mer af kif och split än af broderlighet och endräkt. Ehuru vi under hela vår historiska tid stridt med Danmark, torde icke möta så stor svårighet att mellan danskarna och oss åvägabringa önskligt samförstånd som emellan oss och norrmännen.

Men huru kinkigt det än må vara att uppnå målet — uppnås måste det. Och möjligheterna därför ökas, i den mån samfärdseln mellan de tre folken underlättas och tilltager. Så knytas allt flera band dem emellan: vi lära allt bättre känna hvarandra. Och det vore underligt om icke därmed utsikterna skulle ljusna för ett allt klarare uppfattande af stamförvantskapens betydelse, dess förbindande kraft och de kraf, den på oss alla ställer; det vore underligt om icke äfven hos oss enhetskänslan skulle undantränga separatpolitiken, skulle framtvinga förnimmelsen af att vi, utan att upphöra att vara svenskar, norrmän eller danskar, dock på samma gång äro *ett* såsom skandinaver, såsom söner af *samma* skandinaviska stam.

När så har skett — då är försvarsförbundet oss emellan lätt slutet, icke såsom ett »fredsförbund», hvilket efter fastställdt formulär afsänder noter till angriparen men icke rör ett finger till den angripnes försvar, utan såsom en hjärtats själfskrifna allians mellan högsinnade brödrafolk, hvilka med hvarandra dela ljuft och ledt och för sitt gemensamma skandinaviska fosterland utan tvekan gifva de offer, som för dess väl kunna kräfvas.Det kan icke råda minsta ovisshet om att en så beskaffad allians mellan Sverige-Norge och Danmark i vida högre grad skulle betrygga dessa länders framtid än en allians af det förut omförmälda slag, som blott skulle tillkännagifva deras inbördes isolering under form af en dem alla omslutande evig neutralitet. »Concordia res parvæ crescunt» — fritt öfversatt: genom sammanslutning växa sig små riken stora — torde äfven på våra förhållanden äga sin fullt befogade tillämpning. Och till hvarje fosterlandsvän i Sverige, Norge och Danmark riktar jag därför en varm uppmaning att se garantien för sitt folks framtid icke i en evig neutralitets isolerande inflytelser utan i de tre folkens enande i ett genom inre samling starkt och oupplösligt försvarsförbund.

*

IV.

Det skall icke alls öfverraska mig om äfven den mest hoppfulle skandinav skulle möta mig med ett tviflande inkast. »Äfven om», kunde han fråga, »äfven om vi kunde bringa till stånd ett så beskaffadt skandinaviskt försvarsförbund — hade vi därmed gjort nog? Tore vår framtid väl därmed betryggad? Under förutsättning af att de stormakter i öster och väster, hvilkas strider möjligen skola komma att utkämpas i vår närmaste närhet, skulle kränka vår neutralitet och därmed indraga oss i kriget — vore ens vår sammanslutna styrka tillräcklig för att mäkta skydda vår ställning och bibehålla vårt Skandinavien själfständigt och fritt?»

Jag tvekar icke ett ögonblick om svaret. Ärligt och med all uppriktighet medgifver jag, att den säkerhet, Det kan icke råda minsta ovisshet om att en så beskaffad allians mellan Sverige-Norge och Danmark i vida högre grad skulle betrygga dessa länders framtid än en allians af det förut omförmälda slag, som blott skulle tillkännagifva deras inbördes isolering under form af en dem alla omslutande evig neutralitet. »Concordia res parvæ crescunt» — fritt öfversatt: genom sammanslutning växa sig små riken stora — torde äfven på våra förhållanden äga sin fullt befogade tillämpning. Och till hvarje fosterlandsvän i Sverige, Norge och Danmark riktar jag därför en varm uppmaning att se garantien för sitt folks framtid icke i en evig neutralitets isolerande inflytelser utan i de tre folkens enande i ett genom inre samling starkt och oupplösligt försvarsförbund.

*

IV.

Det skall icke alls öfverraska mig om äfven den mest hoppfulle skandinav skulle möta mig med ett tviflande

inkast. »Äfven om», kunde han fråga, »äfven om vi kunde bringa till stånd ett så beskaffadt skandinaviskt försvarsförbund — hade vi därmed gjort nog? Tore vår framtid väl därmed betryggad? Under förutsättning af att de stormakter i öster och väster, hvilkas strider möjligen skola komma att utkämpas i vår närmaste närhet, skulle kränka vår neutralitet och därmed indraga oss i kriget — vore ens vår sammanslutna styrka tillräcklig för att mäkta skydda vår ställning och bibehålla vårt Skandinavien självständigt och fritt?»

Jag tvekar icke ett ögonblick om svaret. Ärligt och med all uppriktighet medgifver jag, att den säkerhet,vi med ett skandinaviskt försvarsförbund vunnit, blott är relativ. Ehuru vida större än den, vi såsom inbördes isolerade skulle kunna tillvinna oss, är den dock tydligen icke i stånd att under alla förhållanden tillförsäkra oss respekt för en eventuell neutralitet eller seger öfver angripare, som ägde att förfoga öfver vida större krafter än våra.

Men jag ser också i det skandinaviska försvarsförbundet blott *ett* led i den mellanfolkliga association, det folkförbund, i hvars åstadkommande jag ofvan förklarat mig se det säkraste medlet för världsfredens betryggande och de små germanska folkens bestånd.

Det gäller att gå vidare å samma väg. Det gäller att vidga försvarsförbundet, att göra det allt större, att på detta sätt åstadkomma en stormakt, hvilken äfven den mäktigaste militärstat skall akta sig att utmana.

Man invänder måhända, att denna tanke innebär en utopi.

Jag tror det icke. Hvarje vidtutseende tanke är icke därför utopisk, orimlig, outförbar. Och i en tid, då de små, de splittrande, de trångt självviska tankarne så outhärdligt envist sträfva att afskära våra förbindelser med de enande, samlande, de i sant mänsklig mening lyftande och lifgifvande tankar, hvilka gifva oss ett stort mål att arbeta för och efterlängta, måste det vara desto angelägnare att vi i tid vidga vår blick för hvad världsutvecklingen af oss kräfver och icke dröja med att efter dess välförstådda kraf inrikta våra sträfvanden. I all verksamhet är *målmedvetenhet* ett nödvändigt villkor för afsedd framgång. Allra minst här kan den undvaras.

De stora staternas politik förkunnar oss att vi lefva i »imperialismens» tidehvarf. Dess lösen är i få ord uttryckt: »*De stora staternas gränser måste utvidgastill dess de mötas.*» Världsväldet tillhör nödvändigtvis de stora rikena och de små rikena måste antingen förintas eller komma inom de storas gränser, ej genom ärelystna kejsare och snikna folk. utan genom världshändelsernas naturliga utvecklingSe härom vidare i den synnerligen anmärkningsvärda och mycket belysande skrift, journalisten *Gustaf Blomquist* gifvit oss under titeln: Sveriges framtid i imperialismens tidehvarf. Sthm 1901, p. 19..

Vi kunna ej dölja för oss, att de utomordentliga framsteg vår tids industrialism gjort i följd af märkliga uppfinningar å olika områden och deras djärfva och snabba tillämpning, åvägabragt en fullkomlig revolution i folkens hittills häfdvunna förhållanden. Det är verkligen så att de »ärelystna kejsarne» nog spela en vida mindre betydande roll i staternas utrikespolitik nu än förr; men hvad angår de »snikna folken», måste allt erkännas att deras betydelse i motsvarande mån höjts, och att i långt ifrån ringa män imperialismens lifskraft just ur denna källa härflyter. Tvånget att söka afsättning för landets produktion och att betrygga dennas bestånd och fullföljd inleder den ena staten efter den andra på vägar, hvilka, där förhållandena ej låta sig ordna genom traktater och ömsesidiga intressen, lätt leda till behof af maktutvidgning och till därmed följande sammanstötningar; och såsom nya anledningar till krig och ofred ställer sig på detta sätt omsorgen om de så kallade *fredliga* näringarna.

Under sådana omständigheter måste vid bestämmandet af ett lands, ett litet folks utrikespolitik, beskaffenheten af dess produktion och dess ekonomiska intressesfer tillerkännas ett i hög grad bestämmande inflytande. Det är klart, att dess politiska själfbestånd lättast skall vinna understöd af den eller de makter,hvilkas egna intressen däraf i öfvervägande mån tjänas; och utsikterna för anknytning till dessa makters politik i öfrigt böra vara ljusare i så mån som dessa för egen del måste anses bäst tjänta genom fredens upprätthållande.

I en synnerligen anmärkningsvärd skrift har pseudonymen *Georges* — ett namn, som ofrivilligt påminner oss om helgonbilden i ryska rikets hjärtvapen — under titeln *Politiska reflexioner* i dessa dagar upptagit till behandling frågan om klokaste inriktandet af vårt lands utrikespolitik. Den förordar med största bestämdhet vår anslutning

till grannen i öster och ser i återupptagandet af 1812 års politik det ändamålsenligaste af de alternativ, som stå oss öppna. Med erinran att vi efter 1812 hafva njutit en orubbad fred, finner den detta faktum bevisa att vårt närmande till Ryssland »skänker lugn — motsatsen bådar krig».

Den erinrar emellertid icke blott härom; den kastar å vårt senaste halfsekels utrikespolitiska historia en återblick af så mycket större intresse, som den uppenbarligen framlägger den diplomatiskt välförfarne ryssens uppfattning af och omdöme öfver sagda historias hufvudpunkter. Främst bland dessa ställes 1855 års novembertraktat. Efter omnämnande af dess kända innehåll förklarar författaren, som icke minst därmed röjer sin anknytning med diplomatien, att »härjämte utan gensägelse hemliga artiklar funnos om Sverige-Norges deltagande i kriget»; ehuru de icke offentliggjorts, förblifva de dock, säger han, »ett oomtvistadt faktum». Och i fullkomlig strid mot det verkliga förhållandet, som af t. ex. det ofvan anförda uttalandet i Times klart vitsordas, förklarar han att västmakterna, som i det längsta »*förkastat*» våra förbundsförslag, »*bekvämade sig*» att antaga dem först då fredsarbetet höll på att begynnaoch då för att i sista hand användas såsom ett påtryckningsmedel, som ett politiskt schackdrag mot S:t Petersburg. Men detta lärde Ryssland att Sverige var en opålitlig granne, som vid första tillfälle och utan orsak afföll från en trogen bundsförvant för att kasta sig i armarna på nationer, till hvilka det ej stod i ringaste skyldskap. »Jag irrar mig nog ej heller», fortsätter författaren, som härvid utan att veta det verificerar spådomen 1855 i Times om de eventuella följderna för Sverige, därest det sällade sig till västmakterna, »om jag säger att det tvingade Ryssland att ha ögonen skarpare riktade på Sverige *och födde tanken på att vid läglig tidpunkt assimilera en stat med så tydligt fientliga tendenser och belägen så nära S:t Petersburg».*

Efter att därpå hafva stannat vid de svensk-norska sympatierna 1862—63 »för en så moraliskt rutten nation som Polen», hvilka sympatier identifieras med 1855 års rysshat och förklaras hafva skapat en fara för vår frihet, vårt land och vårt folk, om än hämden hittills uteblifvit, öfvergår författaren till en granskning af de skandinaviska folkens ställning till finska frågan sådan denna gestaltat sig efter ryske kejsarens grundlagsmanifest af den 15 februari 1899. Han ser i detta manifest intet grundlagsvidrigt, det var blott en sondering af storfurstendömet Finlands riksenhetliga halt och, säger han, »först då denna icke bestod profvet, började homogenitetsarbetet». Ur våra tidningars uttalanden härom hämtar han lätt bevis för vårt alltjämt fortlefvande rysshat: han känner antagligen icke i huru hög grad vår svenska tryckfrihet fattats såsom frihet från allt tryck, äfven af det som klok själfbehärskning och internationell belefvenhet ålägger den, som genom handhafvandet af det offentliga ordet uppträder såsom sittfolks taleman; han vet icke att våldsamhet i ord inom en betydlig del af vår politiska press räknas såsom bevis på en folklig uppriktighet, hvilken pryder mannen, och han anar icke med hvilken frihet från både rysshat och annat hat en dylik vana låter förena sig. I den mån man tillerkänner sitt ord begränsad betydelse, utslungar man det desto lättare; och säkerligen skulle de tygellösaste af våra pressmän känna sig högeligen öfverraskade af att finna den värde författaren hafva betecknat deras ifrågavarande system icke endast »i sig självt lumpet och nedsättande» utan »framför allt farligt», icke minst när det anlitas »mot vår östra granne, det mäktiga Ryssland».

Med denna återblick såsom premiss framlägger författaren sina slutsatser i reflexioner, hvilka äga hela karaktären af allvarsamma råd.

»Det har alltid sagts», yttrar han, »att tyngdpunkten af Rysslands politik ligger österut, och detta är ett faktum, men det är äfven ett faktum, att Sverige-Norges också bör sökas där, huru häftigt det än må bestridas af alla våra rysshatare. Den som emellertid betraktar det kolossala kejsarriket med fördomsfria ögon, skall utan svårighet inse att Sverige-Norge äro alltför beroende af dess närvaro (grannskap?) för att framgent existera utan dess vänskap». Det enda som återstår oss i vår nuvarande svaghet »är att med lif och själ uppgå i en politik, som är med och icke mot Rysslands intressen och som, om den blir uppriktig, skall blifva vår räddning och vara uteslutande till vår fördel». Hoppet att med Rysslands asiatiska intressen faran också minskas för oss — ett hopp, på hvilket vi under decennier sofvit lugnt och godt — finner han föga grundadt; ty, säger han. »ju mäktigare detta land blir, ju mera måste det önska att hafva sina båda flanker, vid Baltiska och Svartahafven, skyddade antingen genom direkt

äganderätt eller också genom politisk samverkan». Temporära afledare i sydost eller rakt i öster kunna nog finnas; men faran skall likväl oupphörligt återkomma och vid hvarje politisk stiltje skola vi, efter hvad han förutspår, förnimma hur den ryska björnen ligger öfver oss, »flåsande oss i ansiktet med sin asiatiska andedräkt».

»Mig synes därför», sluter han, »att om de förenade rikenas folk med skarpblick vilja skåda in i framtiden, de skola finna att endast ett medel gifves att bevara integriteten och oberoendet, och detta är samförstånd med Ryssland.»

Den dag skall i alla händelser komma, förklarar han, då de förenade rikena måste göra sitt val, »och denna dag är fredsbrottet mellan de båda, trots alla nuvarande rykten om närmande, tydligt rivaliserande makterna England och Ryssland; ty någon neutralitet skall ej bli tillåten. Det skall denna dag från ömse håll heta: med mig eller mot mig! och det skall då bli mycket obehagligare att bestämma sig, och dessutom skall ett framtvingadt förbund hvarken anses så uppriktigt eller återgäldas med sådan vänskap som ett frivilligt».

Så fastslår han därmed själf alternativet: England eller Ryssland. Men han finner i det förra riket en vacklande och försvagad »krämaroligarki», som ej bör kunna jämföras med österns snart allsmäktiga och i ständig utveckling stadda kejsardöme. Ett krig med England skulle förorsaka oss, anser han, jämförelsevis obetydliga olägenheter och vi skulle i allra värsta fall icke riskera förlorandet af en tumsbredd jord; när det rasat ut vore ock faran öfver, men huru vore det i motsatt fall, om kriget skulle komma från Ryssland? Jo, möjligen skulle de svensk-engelska flottorna kunnabehärska Östersjön och afvisa en landstigning å våra kuster; men vi skulle aldrig kunna hindra en rysk invasionshär att sätta sig i besittning af öfversta Norrland och norska Finnmarken, områden, hvilka vi äfven i lyckligaste fall aldrig skulle återfå. Men först efter freden mellan England och Ryssland skulle det fruktansvärdaste komma. »Då skulle vid första bästa tillfälle vedergällningens timme slå. En hopplös, förvirrad kamp, hekatomber af lik; dagar färgade af blod, nätter belysta af eld», det skulle bli resultatet af en sådan politik.

Slutligen upptager han ock till skärskådan möjligheten för Skandinavien af en allians med Tyskland. Men allt finner han tala häremot: Tysklands från oss afskilda läge, dess obevekligt kringskurna område samt numerära underlägsenhet i jämförelse med det mer än halfva Asiens och Europas kontinenter behärskande ryska folket. Om än så missbelåtet med en rubbning af status quo å den skandinaviska halfön ligger Tyskland dock alldeles för öppet för den ryska kolossen för att vilja utsätta sig för risken af ett krig till vår hjälp och under alla förhållanden kunna vi aldrig vänta något understöd af tyska trupper på vår halfö. Till och med om en tysk diversion skulle äga rum, kunna vi icke ens därigenom hoppas att se den ryska norrlandshären särdeles minskad, ty Polens moras gifva ryssarne mer än en trumf på hand, antingen de föra ett defensivt eller offensivt krig och tillåta dem att skicka en stor armé mot norden utan fara att se sig synnerligen försvagade i västern. Utan att ägna någon uppmärksamhet åt den så uppriktigt af professor Karl von Stengel, en af tyska rikets delegerade vid Haagerkongressen, i Deutsche Monatsschrift för november 1901 uttalade öfvertygelse om att slaverna äro tyskarnes bittraste fiender, en åsikt som nog delas af många, finner han »den traditionellatysk-ryska vänskapen» bestämdt tala mot en väpnad intervention från Tysklands sida.

Ännu en makt erinrar han sig väl, till hvilken »alla förtröstansfulla pietister» lita såsom den svages kraftigaste hjälp i nöden — Guds bistånd. Nya Dagligt Allehanda med flere organ, säger han, anförtrodde vid detta års ingång vårt fädernesland i den maktens beskydd; det fann han nog anslående och vackert — »mais le bon Dieu est toujours avec les gros esquadrons, och den, som för mycket invaggar sig i hoppet om hans bistånd, kan få sina illusioner grymt krossade af den kalla verkligheten».

Det är, jag upprepar det, af allra största intresse att sålunda få inhämta en påtagligen rysk politikers uppfattning af de förenade rikenas framtidsutsikter under förutsättning af olika politisk kurs. Den öfverensstämmer utan tvifvel med den vanliga meningen bland de politiskt reflekterande ryssarne. Nyss hafva ju våra tidningar återgifvit ett yttrande i samma riktning af den yngre grefve *Leo Tolstoi* till en medarbetare i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning. Han rekommenderade till dennes uppmärksamhet just ifrågavarande »politiska reflexioner». — »Det vore något för er att tänka på», hade han sagt, »denna allians med Ryssland. Icke vilja vi ryssar er svenskar

något nu, därtill hafva vi allt för mycket att tänka på. Men det kan ju komma en tid, då *par force des choses* det blir ett nödtvång att Sverige-Norge införlifvas med Ryssland. Blefve dessa två länder en del af ett fritt och stort Ryssland, kunde det ju endast vara till fördel för dem». Det där »införlifvandet» betraktas synbarligen såsom den naturligaste sak i världen, och någon möjlighet för oss att icke finna den fördelaktig, ifrågasattes lika litet som att »nödtvånget» skulle kunna mynna ut i mer än ett resultat.I dagar då man sällan på annat än notiser eller uppsatser i de tidningar man studerar grundar sina åsikter om de särskilda ländernas politik, och då det länge varit vanligt att icke få af våra blad framställt den ryska faran såsom obefintlig, hvadan ock alla ökade bördor för vårt försvar ansetts onödiga, känner man sig rent af tacksam mot de män, som så ärligt kommit de svenska försvarsvännerna till hjälp i deras bemödanden att visa hurusom visst icke allt står så väl till, som fredsvännerna och de för försvaret likgiltiga försäkrat. Icke minst anmärkningsvärdt är yttrandet af pseudonymen Georges om utsikterna för respekterandet af de förenade rikenas neutralitet. Och rätt egendomligt är att med Höpkens ofvan anförda omdöme om neutraliteten jämföra de ord, som denne pseudonym citerar från Cavour: »Neutralitet — det är Cavours ord — stundom möjlig för makter af första, är det sällan för dem af andra rangen, där dessa ej befinna sig i särskilda politiska och geografiska förhållanden. Historien visar oss också sällan att neutralitet varit lycklig; dess minst betänkliga frukt är att slutligen göra dess tillämpare till föremål för båda de krigande makternas misstanke och förakt.»

»Sveriges läge», fortsätter efter detta citat den nämnde pseudonyme författaren, »är just motsatt det, som Cavour betecknade såsom möjligt för en lycklig neutralitet. Jag antar sålunda utan för stor fara att vederläggas af verkligheten, att neutraliteten under ett kommande krig ej erkännes eller respekteras och att England t. ex. begär hamnar på Gotland för kolupplag. Vi jaka, och krigets åskor komma från öster, vi neka, och de komma från väster!» — Hvilka ord, hvilka utsikter för dem, som byggt alla sina förväntningar om vårt framtida fredslugn på en sträng neutralitet! Dennas till och med*beständiga* stränghet tyckes alls icke imponera på dem, hvilka den närmast skulle gälla. Men, som sagdt: Sveriges försvarsvänner kunna blott känna sig tacksamma mot det sanningsvittne, som så uppriktigt och oförbehållsamt vitsordar tillförlitligheten af deras så länge och så omotiveradt öfverlägset bestridda förutsägelser.

Om jag nu emellertid öfvergår till granskningen af de ofvan återgifna råden rörande vår utrikespolitik, behöfver jag ju blott med ett par ord konstatera att jag fullt instämmer i rådgifvarens åsikt om det för vår trygghet otillfredsställande i en isolerad neutralitetspolitik. Men när det sedan gäller att bestämma det håll, åt hvilket den föreslagna allians-politiken skulle anknytas, kan jag icke längre dela hans mening.

Den anvisar å ena sidan Ryssland, å andra sidan England, Tyskland eller i sista rummet »le bon Dieu», den gode Guden.

Jag följer blott gammal svenskmannased, när jag gör som konung Karl XV vid 1867 års riksdag och således sätter den sist anförda först. Väl skulle den ärade författaren lätt kunna från senare tiders erfarenheter åberopa bevis för styrkandet af sitt påstående att »le bon Dieu» såsom allierad föga betyder för de små folken, efter som han alltid går med »les gros esquadrons»; men svenska folkets krigshistoria äger dock åtskilliga bevis för motsatsen, och det må ju icke förtänkas oss, om vi ännu alltid lita på en stormakt, som aldrig, icke ens i den nöd, vi själfva förvållat, undandragit oss sitt bistånd.

Som barn hörde jag berättas en saga, hvilken jag här tillåter mig återge. Det hade en gång någonstädes i världen funnits en mäktig kejsare, så mäktig, att ingen härskare, intet folk på hela jorden förmåddemotstå honom; alla hade han underlagt sig, allt böjde sig för hans makt. Men man talade ändå om en konung, som skulle vara mäktigare än han; himmelens konung, Gud. Äfven denne ville han därför kufva. Och han lät bygga underbara luftskepp, dem han försåg med folk och vapen, och i det största af dem alla satte han sig själf. Så ljöd hans ord — och hans luftskepp höjde sig mot himlen; nu skulle den och dess konung besegras.

Men Gud sände emot honom en liten mygga; den flög in i hans öra och stack honom med sin gadd. Och yr af smärtan snafvade den mäktige kejsaren och föll ut öfver relingen på luftskeppet; nere på den jord, han behärskat, fick man sen uppsamla hans blodiga, liflösa kvarlefvor. —

Skulle denne gode Gud vilja mot en annan mäktig kejsare bistå de små skandinaviska folken, behöfde han till deras hjälp blott sända något ännu luftigare och lättare än myggan: en tanke allenast, en samlande, enande, eldande tanke — den *pangermanska* idén!

Ty det är icke så som vår rådgifvare vid bedömandet af 1855 års novembertraktat förmenar; den afslöts icke med »nationer», till hvilka vi »ej stodo i ringaste skyldskap.» Med Frankrike förbinder oss ju intet blodsband, om än upprepade politiska förbindelser under århundraden ställt oss det folket nära; men med engelsmännen voro och äro vi just å blodets vägnar på det närmaste förenade. Anglosaxerna utgöra ju jämte tyskarne, holländarne och oss kärnan af den germanska folkstammen.

Och de anförda »politiska reflektionernas» spets utgöres sålunda af en hotfull maning att vi i en stundande strid mellan ett germanskt folk och ett slaviskt, ehurusjälfve germaner, dock skola ställa oss på det senares sida, såvida lifvet såsom ett fritt och själfständigt folk fortfarande vore oss kärt.

En sådan kombination skulle kanske icke alltid förefallit oss omöjlig. Huru förbittrade hafva icke vi skandinaver understundom varit mot våra germanska bröder? Hvilka känslor hyste vi icke emot både England och Tyskland i midten af 1860-talet och emot Tyskland under 1870—71 års krig? Det häftiga sätt, på hvilket vårt skandinaviska »tyskhat» då i tidningspressen yttrade sig, öfverträffas visserligen icke af det, hvilket nu åberopats för att styrka vårt »rysshat»; och det uppgafs också offentligt att tyska sändebudet hos vår regering anfört klagomål öfver pressens hätska och för tyska riket förolämpande uttalanden.

Undantag för hvad angår denna stämning förefunnos dock och äfven jag hörde till undantagens antal. För att påverka uppfattningen i den ort, där jag då vistades, skref jag i den tidningGöteborgs Handels- oeh Sjöfartstidning den 27 oktober 1870.), som där mest lästes, en uppsats, som nu rätt tydligt styrker att mina i denna lilla skrift framlagda åsikter icke äro blott från i går.

Uppsatsen vill visa att våra skandinaviska känslor, för att framstå dess mera berättigade, allierat sig med vissa missuppfattningar af den latinska rasens, af Frankrikes kulturhistoriska betydelse, till förfång för de obestridliga vittnesbörd, som åt den germanska folkstammen tillerkänner första rangen i hvad angår vår världs kulturarbete. Den erinrar om denna stams inträngande i äfven de länder, där den latinska odlingen redan var rotfast och där denna ock inom kort ånyo tillvann sig herraväldet, under det däremot germanerna i Tyskland, i England, i Skandinavien bibehöllo sig i det närmasteoblandade och bildade folk och stater, hvilkas vikt och betydelse för världens utveckling vuxit med hvarje sekel. Om man med kultur menar inbegreppet af all mänsklig bildning — hvar finnes den mera allmänt realiserad än just bland folken af germansk stam? Hvar står folkupplysningen i vår världsdel högre än bland dessa, hvar lägre än bland de latinska folken? Hvar är till och med lärdomen bland de lärde mera begränsad än bland de senare? Utan att förneka den stora talang, det bländande snille, som så ofta utmärka t. ex. Frankrikes skribenter, kan man dock icke på grund af dessa enstaka fall tillerkänna hela franska folket primatet inom bildningens värld. Den platsen kan ej intagas af en stor obildad massa, hvaribland åtskilliga talanger, ja, snillen lysa fram; de folk, åt hvilka den platsen skall kunna gifvas, måste till självfva sin massa vara bildade, skulle äfven därigenom talangerna, snillena däribland framlysa med mindre bländande glans. Och hvad angår uppfattningen af Frankrike såsom hufvudbäraren af den moderna civilisationens frihetsbegrepp, visas att detta till Frankrike importerats från det germanska landet England, likasom det under den republikanska statsformen först realiserats af utvandrade engelsmän i Nordamerikas förenta stater.

Säge man, heter det vidare, icke heller att det blott är tillfälligheter, att desse de nya idéernas heroer, desse, som framställt och förverkligat dem, varit af germansk stam. Det skulle förråda stor tanklöshet att här gifva plats åt slumpen. Grunddraget i det germanska lynnet är nämligen en så stark individuell frihetskärlek att hos ingen annan något därmed jämförligt framträdt. Feodalismen, ett uttryck för sin tid af den känslan, efterträdde själfstyrelsen hos den germanska stammen; protestantismen, äfven den en yttringaf individens frihetsbegär, uppstod och fortlefde endast bland folk af germansk ras; själfstyrelse, vare sig under form af konstitutionell monarki eller republik, har också intill de senaste tiderna knappast hos folk af annan stam än denna vunnit säkert fäste. Edouard Laboulaye, en då mycket läst fransk skriftställare, åberopas i hvad han uti sin afhandling »om

gränserna för statens makt», yttrar om skillnaden mellan den romanska och germanska anden; den förra finner han bunden af de från det hedniska, det antika Rom ärfda åskådningssätten och fortplantade formerna, under det han med den senare identifierar frihet och oberoende. Och sedan jag slutligen undersökt och underkänt påståendet att Frankrike ensamt bland staterna visat sig kunna strida för en idé, frammana minnena från Danmarks öde 1864 den reflexionen, att de franska vapnen lika litet i vårt sekel som under de tidigare fått strida i idéens tjänst, om man härmed menade en självförsakande, oegennyttig kamp för det rättas, det godas seger.

»Vi tro», heter det till slut, »på germanismens framtid, vi tvifla icke ett ögonblick på dess slutliga öfvervikt i Europa och dess allt fortfarande förverkligande af de idéer, hvilka den latinska rasen, i trots af sina revolutioner, ännu ej lyckats realisera. Och så visst som vår tids politiska förhållanden måste för att ernå styrka och bestånd grunda sig icke på diplomatiska schackdrag utan på folkens nationalitet (deras inre samhörighet), så visst måste vi ock förr eller senare sluta oss till Tyskland; som medlem i ett stort germanskt förbund är vår ställning betryggad.»

Samma uppfattning hyser jag än i dag: de erfarenheter, det sist gångna tredjedelsseklet bibragt mig, har icke förmått ändra den. Längesedan har ock det då stormande tyskhatets vågor lagt sig till ro. Vi hafvalärt oss allt bättre uppskatta äfven dessa våra germanska bröder, med hvilka vi hafva så mycket gemensamt och hvilka vi förskylla så mycket. Allt flera hafva de band blifvit, hvilka en fortgående utveckling bundit emellan oss och våra medgermaner i både söder och väster: tillsammans bygga och bo våra söner och deras i det stora land på andra sidan Atlanten, däröfver stjärnbanéret svajar, och hvars växande betydelse för vår världshistoria vi allt starkare ana. Ingå icke bland dessa aningar också den, som tillhviskar oss hvad ett förverkligande af pangermanismens idé skulle innebära för de små folkens bestånd och för världens fred?

»Hver Sommer», yttrade i våras vid en fest i Berlins pressklubb *Björnstjerne Björnson*, vår norske skald och icke blott såsom sådan en sann representant för sitt folk — »hver Sommer damper ind i vore Fjorde store, prægtige, tyske Skibe. Der har de dybt og stille Farvand under sig, og der har de en höjbygget Natur over sig. Men hver Sommer önsker jeg det samme: gid her snart maa komme endnu höjere Besög! Gid den germaniske Aand maa finde frem til det, som Folkene har dybest sammen, den inderste, stille Længsel, deres höjeste Dröm: at söge hverandre i et Förbund till Bevarelse af deres Frihed ved at sikre Verdensfreden».

»Det er nemlig ikke Kampens Ideal, som er det höjeste blandt os: det er Fredens. Skjönt vi kalder os Kristne, er det ikke överflödigt stundom at mindes om det. Jeg er Pangerman, jeg er Teuton, og mit Livs störste önske er, at Sydgermanerne og Nordgermanerne og deres udvandrede Brödre maa finde hverandre i et Förbund; ti da er Verdensfreden sikret; de er stærke nok til at paalægge den. Hvis dette sker, da bliver ogsaa vort Liv forövrigt frugtbarere. Ti nye Vilkaar,længere Syn, giver uvilkaarligt andre Idealer og större Planer».

Jag ber att få tillägna mig dessa vackra, sanna, djupt anslående ord för att i dem sammanfatta det svar, jag tror hvarje tänkande nordgerman känner sig böra gifva diplomaten i de »politiska reflexionerna».

Ty han står på en annan ståndpunkt än vår. Han utgår naturligt nog från de allianser, diplomaterna under växlande förhållanden och i olika intressen kunna knyta; men våra allianser måste vara af annat slag. De olikheter jag här ofvan påpekat mellan fransmännen och oss, förefinnas blott i ännu högre grad mellan oss och den slaviska rasen; en allians mellan Ryssland och oss skulle icke kunna bestå på andra villkor än att vi underordnade oss den slaviska anden och dess nu som bäst i Finland genomförda kraf på »homogenitet». Men detta vore från vår sida ingenting annat än ett självmord. Skall vår ärade rådgifvare då kunna undra öfver om vi, hans hotande förutsägelser till trots och utan att besjälas af det minsta »rysshat», känna oss af blodets röst och gemensamma andliga intressen, af nedärfda åskådningssätt och likartade ideal manade att arbeta icke för en allians mellan oss och Ryssland, utan för ett *skandinaviskt*, och än vidare: för ett *pangermanskt* folkförbund?

Han ler. Och icke ensamt han. Många skola tvifvelsutan de vara, som så bedöma saken. Ingen skall finna underligt att de små germanska folken kunna önska ingå förbund med de stora germanska folken för att därmed trygga sin framtid — men frågan måste ock ses från omvänd synpunkt, och då ställer den sig tvifvelaktigare. Kan

väl nämligen anses troligt att de stora germanska folken skola vara villiga att på nämnda sättet förbinda sig med de små?Om de åsikter, som dikterat 8:e art. i förberörda utkastet till konvention för ett fredsförbund, skulle blifva bestämmande för de stora makternas här ifrågasatta sammanslutning med sina smärre stamförvanter, vore den nog tämligen onödig. De små germanska staterna skulle väl därmed vara befriade från hvarje fara att indragas i de störres konflikter — men då de senare makterna vore lika fristående gent emot de mindre, därest dessa råkade i »klammeri», vore med hela alliansen föga vunnet. Allra tydligast är att en sådan allians icke byggts på rätt grund. Ty såsom sådan kan blott den erkännas, som genomträngts af den pangermanska idén. Det är på stamförvantskapen, på det djupa medvetandet om den germanska folkandens höga kulturuppgifter, på en omfattande insikt om att dessa icke kunna i afsedd mån förverkligas utan att de germanska folken, både stora och små, enigt sammansluta sig, i syfte att därmed tillvinna sig den plats i världshistorien, dem tillkommer och hvilken de jämväl äro skyldige att intaga — det är på denna grund och *blott på denna* en pangermansk allians skall kunna byggas och bestå.

Men man hänvisar till hvad erfarenheten betygar om de germanska folkens förmåga af samförstånd. Sverige och Danmark hafva århundraden igenom bekrigat hvarandra, norrmännen afsky sin förening med svenskarne, tyskarne ha lemlästat Danmark och förföljer än i dag den danska nationaliteten i Nordschleswig; engelsmännen strida med holländarne och stämningen emellan tyskar och engelsmän yttrar sig oupphörligen i kif och ovänligheter. Hvilka utsikter kunna under sådana förhållanden väl yppa sig för sammanslutning och politisk endräkt emellan inbördes så splittrade stamförvanter?Anblicken häraf är ju visserligen i hög grad nedslående. Men den är ändå icke tröstlös. Syskonlifvet i samma hem är i de flesta fall under uppväxtåren fullt af slitningar och tvedräkt mellan de individualiteter, som därinom utveckla sig; barnkammarkif och utvecklingsarbete äro dock i grunden samma sak, och all erfarenhet vittnar att efter vunnen mogenhet de syskon, som kanske oftast kifvats, sedan lifvet igenom hållit närmast ihop. Hvar finnes väl nu spår af det gamla hatet mellan svenskar och danskar? Det är fullkomligt tillintetgjordt; vi ära och akta hvarandra ömsesidigt, och vi äro stolta öfver hvarandras företräden. Med hvilket lugn hafva icke vi svenskar i själfva verket burit utbrotten af våra norska bröders underliga lynne? Blott när de måttat åt unionen, hafva vi på allvar förtörnats — där hafva vi känt deras oförstånd för stort, ungefär så som af två arbetare, sittande å hvar sin ytterspets af en takränna, den ene måste förtörnas på den andre, om denne, för att få känna sig »fullt själfständig», söker framför sig afsåga takrännan, därmed för dem båda beredande ett oundvikligt fall. Men vi hafva aldrig slutit blicken för deras många förträffliga egenskaper, hvilka med växande mognad tillförsäkra både dem själfva och oss lyckliga framtidsfrukter. Och hvad angår förhållandet emellan de skandinaviska folken och det tyska utgör ju danskförföljelsen i Nordschleswig numera den enda anledningen till verklig misstämning oss emellan. Men i och med en sammanslutning emellan oss och dem, försvunne ju ock för den tyska administrationen hvarje orsak att fortsätta denna jakt efter en danskhet, som såsom pangermansk ej längre af dem kunde uppfattas såsom en fara, en hotelse. Och därmed skulle ju ock frågan om uppfyllelsen af pragerfredens femte artikel kunna från både danskt och tyskthåll ses från en helt annan synpunkt än nu. Jag påminner om Bismarcks yttrande i det för ej längesedan i Dansk tidskrift offentliggjorda brefvet till baron Blixen på hösten 1862; det har något att säga äfven oss och jag tror lyckligt vore om det på alla håll noga begrundades. »Nu är jag minister här», skrifver Bismarck, »och jag är hos oss sista pilen i kogret. Vill du åtaga dig att sammanarbeta Skandinavien till ett rike, skall jag sammanarbeta Tyskland till ett, och därpå sluta vi ett skandinaviskt-germanskt förbund och blifva då så starka att vi kunna behärska hela världen. Vi hafva gemensam religion och kultur och språken äro ej mycket skiljaktiga. Men säg dina landsmän, att om de icke vilja gå in härpå, är jag tvungen att förlama dem för att icke hafva en fiende i ryggen, när jag skall angripa på andra punkter.» — Är icke grundtanken i hans ord just den pangermanska tanken?

Hvad angår stämningen emellan tyskar och engelsmän är väl sant att den ej alltid varit eller är den bästa; men all rivalitet till trots, är det dock klart att dessa båda folks välförstådda intresse bör mana dem att hålla tillsammans. Den ryska faran är för dem bägge gemensam, om den än, å ömse sidor länkad af en klok diplomati, hittills kunnat vid olika tillfällen vare sig undvikas eller tillbakaträngas. Fatta blott båda folken hvilken maktställning i stort

dem beredes genom en anslutning till den pangermanska tanken och dennas utgestaltande till ett germanskt folkförbund, som såsom ett af sina syften sätter värnandet af världsfreden — i sanning, de skulle icke kunna i små rivaliserande intressen här eller där i världen se hinder för ett närmande, en allians, hvarigenom för dem båda skulle öppnas utsikter af stor, af oberäknelig vidd. Hvarje vän af dessa har ock i tyske kejsarens nyss visadeuppmärksamhet mot Nordamerikas förenta stater med glad förväntan sett ett steg i den rätta riktningen. Och fullföljden häraf borde icke vara svår. Inom alla ifrågavarande folk torde samhörighetsidén redan äga anhängare; likasom ock gemensamma intressen i många afseenden skulle kunna tjäna till anknytningspunkter vid det ideella brobyggnadsarbetet från strand till strand.

»Die heiligste Pflicht des Germanen», yttrar *Houston Stewart Chamberlain* vid tal om germanerna såsom skapare af en ny kultur *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts,* II, München, 1899, p. 721. Såsom germaner »in engerem Sinn» betraktar han tyskar, engelsmän och skandinaver; p. 854.), »ist dem Germanentum zu dienen. — Wir werden auf allen Gebieten denjenigen Mann als den grössten, diejenige That als die bedeutendste erkennen und feiern, welche das spezifisch germanische Wesen am erfolgreichsten gefördert oder die Vorherrschaft des Germanentums am kräftigsten unterstützt haben.»

*

V.

I det föregående har jag underkänt den garanti, som för vårt fria fortbestånd förmenats ligga i vår genom evig neutralitet åvägabragta isolering från all storpolitik. Jag har därjämte öppet erkänt det för samma vårt fortbestånd föga betryggande i de diplomatiska allianser, som på grund af tillfälliga politiska lägen till och med under folkens bifall slutas, men som ändock kunna mer eller mindre hastigt upplösas, eller, om än icke så sker, i alla fall så småningom förtona uppmärksamhet mot Nordamerikas förenta stater med glad förväntan sett ett steg i den rätta riktningen. Och fullföljden häraf borde icke vara svår. Inom alla ifrågavarande folk torde samhörighetsidén redan äga anhängare; likasom ock gemensamma intressen i många afseenden skulle kunna tjäna till anknytningspunkter vid det ideella brobyggnadsarbetet från strand till strand.

»Die heiligste Pflicht des Germanen», yttrar *Houston Stewart Chamberlain* vid tal om germanerna såsom skapare af en ny kultur *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts,* II, München, 1899, p. 721. Såsom germaner »in engerem Sinn» betraktar han tyskar, engelsmän och skandinaver; p. 854.), »ist dem Germanentum zu dienen. — Wir werden auf allen Gebieten denjenigen Mann als den grössten, diejenige That als die bedeutendste erkennen und feiern, welche das spezifisch germanische Wesen am erfolgreichsten gefördert oder die Vorherrschaft des Germanentums am kräftigsten unterstützt haben.»

*

V.

I det föregående har jag underkänt den garanti, som för vårt fria fortbestånd förmenats ligga i vår genom evig neutralitet åvägabragta isolering från all storpolitik. Jag har därjämte öppet erkänt det för samma vårt fortbestånd föga betryggande i de diplomatiska allianser, som på grund af tillfälliga politiska lägen till och med under folkens bifall slutas, men som ändock kunna mer eller mindre hastigt upplösas, eller, om än icke så sker, i alla fall så småningom förtonaoch dö. Slutligen har jag såsom den väg, å hvilken vi efter min mening hafva att söka den framtidsgaranti, vi behöfva, hänvisat på det slag af mellanfolkliga allianser, som bestämmas af folken själfva i följd af rasenhet, af en stamförvantskap, som dem emellan binder ej blott blodsband, utan äfven band af andligt samförstånd, och som bör både fostra och stärka deras inre medvetande om gemensamma uppgifter för främjandet af både deras eget och hela mänsklighetens utvecklingsarbete. Med min uppfattning af de germanska

folkens stora kulturbärande mission i världshistorien har jag därför icke kunnat underlåta att i en allians mellan dessa se den bästa garanti ej blott för de små ibland dem utan för hela världsutvecklingen. Ty den germanska folkkaraktären synes mig bäst garantera en lycklig fullföljd af folkens sträfvanden för förverkligande af den heliga nattens himmelska maning till mänskligheten: »Ära vare Gud i höjden, frid på jorden, till människorna ett godt behag».

Och dock måste jag på det bestämdaste betona att jag visserligen icke anser detta mål kunna vinnas genom allenast ett sådant »fredsförbund» mellan ifrågavarande folk, hvarigenom de skulle förbinda sig att åtminstone vid inbördes tvister underkasta sig skiljedom. Detta är visserligen icke nog. De måste samla sig till en verklig enhet, ett försvarsförbund, som vid endera förbundsmedlemmens våldförande själft känner sig våldfördt och som således sig emellan tillämpar den gamla förklaringen: en för alla och alla för en. Och jag behöfver ju icke påpeka i hvilken grad en sådan förklaring skulle betrygga världsfreden; i det ögonblick den utfärdas, börjar ett nytt skede i världshistorien, åtminstone för den del däraf, som rör vårt gamla Europa. Ty för hvad dettas fred angår är det visserligen såsom Björnson om de germanska folken säger: »de ere stærke nok til at paalægge den».

Och jag kan ej tvifla på möjligheten af att bringa ett sådant pangermanskt folkförbund till stånd, om jag än fullväl fattar alla därmed förbundna svårigheter. Det skall ej gå med ens, det skall ej i första taget kunna med sig samla alla de stamförbundna folken; olika intressen i all synnerhet för de ibland dem, som på samma gång äro kolonialmakter, skola tvifvelsutan uppställa långt ifrån små hinder för idéens förverkligande. Men för Tyskland, Holland och de skandinaviska länderna böra hindren ej vara oöfverkomliga: och ville den både behjärtade och hugfulle kejsar Wilhelm för beträdandet af denna väg ålägga sig samma initiativ och något mera följdriktig handlingskraft än hvad kejsar Nikolaus ännu ålagt sig för fredssträfvandet och skiljedomsidéen, skulle resultatet snarare än vi tro kunna visa sig för handen. Ty den pangermanska tanken stödjer sig på en folkande, som är nog mogen att kunna både fatta och genomföra den.

Men den tanken har ej som den eviga neutralitetens något söfvande med sig; den duger icke till hyende för ett folk, som, dåsigt och domnande, blott åtrår att få hvila i ro. Den väcker fasthellre, den manar till energisk verksamhet för att vinna allt större kompetens för uppgiften; och den kräfver kraftutveckling ej blott för militära prof utan i alla riktningar, i sedligt, i intellektuellt, i ekonomiskt afseende. Den kräfver vidgad blick, den kräfver undanträngande af småsinnet och partikularismen, den påfordrar tillväxt i ädelhet och pliktkänsla. Små och trånga yttre förhållanden bereda lätt de små dragen i människosinnet ökad inflytelse och inverka krympande på utvecklingen; det visar sig äfven hvad beträffar de små folken. Känna de sina uppgifterobetydliga, stanna de lätt i sin inre växt. Men växer deras betydelse, måste de följa med. De vidgade förhållandena tvinga dem att skjuta i höjden.

Hvad oss svenskar beträffar, hafva vi redan länge sökt vår hugnad i att, sedan vi rest grafkorset öfver vår forna »storhetstid», ensamt ägna oss åt »fredens värf», åt sådana, som öka vår välmåga och främja vår inre utveckling. Och i den mån vi sett huru våra villkor förbättrats och huru nationalförmögenheten växt, hafva vi med allt större tillfredsställelse satt oss in i våra nya förhållanden och i dem funnit verkligt behag — alldeles som man i det lugna hemmet känner sig väl till mods vid tanken på de mödor, man för att komma dit måst genomsträfva, och visst icke längtar att åter få upprepa dem. Huru skall man bland oss fatta talet om en idé, som skall kunna befaras uppkalla till nya ansträngningar, nya mödor, äfven om därmed vore förenad utsikten till vidtutseende fördelar?

»I ett hufvudsakligen vegeterande land som Sverige», yttrar sannt vid tal om Cecil Rhodes politiska testamente och hans idéer om anglosaxernas uppgift för världsutvecklingen, den 15 april detta år *Svenska Dagbladet*,

— detta Sverige, »där man på snart hundra år ej haft några samlande, nationella mål, således, som folk betraktadt, ej egentligen haft något att lefva för och ej ens velat ha något att lefva för, hvarken inåt eller utåt, i ett sådant land blir naturligtvis all ansats till företagsamhet, allt envist fasthängande vid och sträfvande för en idé lätt betraktadt som monomani eller öfverdåd eller fräck förmätenhet eller rent af som ett brott. Men sådana land finns det ju inte många i Europa. Alla andra folk, som ej höra till den af Salisbury uppställda kategorien »döende», sträfva tvärtom med alla sina krafter för hvad som ursprungligen är chimär och ofta blirverklighet. Själfva sträfvandet,

äfven om det misslyckas, är redan det en högre och värdigare form af tillvaro än det blotta vegeterandet. För den apatiske är allting omöjligt och oöfvervinneligt; men hvar är den bestämda gränsen för den, som kraftigt och verksamt vill något?»

»För oss låter det som en saga — men det finns verkligen nationer med en sådan vilja, det finns folk, som genom en omedveten och medveten vilje- och kraftkoncentration fått till stånd en sammanhängande traditionslinie i sitt lif genom forntid och nutid och som känna det såsom sin förnämsta plikt och bestämmelse att följa den, där den fortsätter in i framtiden med den tvingande makten af ett öde.» —

Skulle det, frågar jag, vara omöjligt för oss att åter knyta vid våra gamla traditioner? Att åter skaffa oss en idé att lefva för, en idé, som kunde förbyta vår tids med sin dåsighet, sin ideella afsigkommenhet så sorglustigt belåtna »småsvenskar» mot en ny, en modern upplaga af de gamla »storsvenskarne»?

Man må finna det orimligt — men jag är innerligt öfvertygad om att den andliga folktyp, som en gång satte sitt märke å våra fäder och lade sin glans öfver deras historia, ännu i dag, om än undanträngd och uppblandad, lefver kvar i oss själfva. Det behöfves blott en yttre anledning, en inre tändande gnista — och den skall kunna med makt springa fram, den skall visa sig kraftig och lefvande som förr. Bland sydgermanerna har på senare tid ej sällan undrats hur det varit möjligt att det nu lefvande Sverige kunnat så vansläktas från sina fäder. Fenomenet är lätt förklarligt; det har tryckts under en tredubbel börda: öfveransträngningens. missräkningens, modlöshetens. Men i den stund det ser sig äga en hög, samlande uppgift, skall det ock medeld och lif kunna taga vid igen med den gamla kraften, det gamla allvaret.

Ännu alltid höra vi en eller annan lokalpolitiker, som icke förstår att de för vårt försvar utgifna millionerna till största delen ingå i det ekonomiska underlaget för många tusen hem och således äro att fatta icke såsom »*förslösade*» utan såsom *omsatta* medel — vi höra honom stiga fram på valmöten och ondgöras öfver att valkretsens representant varit med om att rösta för förbättringen af vår härordning; i hur afstubbadt skick den än godkändes, finner han den ändock både betungande och onödig, och han motsätter sig därför den förre representantens återval. Vi häpna öfver en så obotlig politisk starr. Men är i själfva verket en uppfattning af sagda slag bland gemene man underlig i ett land, där man kan vara »statsman» utan att under hela sitt lif behöfva hafva tänkt en enda ansvarig internationellt politisk tanke och där de politiska studierna, för såvidt de icke äga någon tillämpning inom stads- eller sockengränsen, vanligen anses såsom en alldeles onödig barlast för äfven de offentliga männen? En af våra skalder sjöng en gång begabbande ord öfver de borgare, som från sin belägrade stads vallar och murar skyndade hem hvar till sin stuga »att lefva och dö för sin förstugukvist». Men är det icke detta vi själfva årtionden igenom hafva gjort?

Vi behöfva en reaktion emot reaktionen, en allians mellan folkets alla goda krafter för att motverka denna andligt försvagande isolering. Men därför kräfves en djupgående kraftansträngning. Ty det gäller att i främsta rummet inom oss bekämpa en verkligt fruktansvärd folkfiende: den *veklighet*, som mer eller mindre omärkligt smugit sig öfver oss och som ofta under en skyddande förklädnad förvillar vår blick och till och med sätteross ur stånd att åtminstone i första ögonblicket igenkänna den.

Jag vet icke någon farligare form därför än den, som möter oss i en förvekligad uppfostran af barnen och de unga. Den, som alls icke eller illa uppfostrar sina barn, försvagar därmed fosterlandsförsvaret. Hvart och ett af dessa barn har ju plats sig anvisad i den kedja, som värnande sluter sig om vårt fosterland; står någon där outvecklad, sedligt missbildad eller förvekligad, utan känsla för annat än egna begär, utan blick för sin samhörighet med det hela, för de plikter, som göra de många till ett — då äger kedjan en sprucken länk, som vid första prof skall brista och därmed ock bära vittne om uppfostrarens fel. Men hvem vet, hvilka följder af det felet kunna härflyta?

Allt för ofta sker, så väl i rikemans hus som i fattigmans stuga, att föräldrar göra allt för att låta barnet *»få som det vill»*. I stället för att vänja barnet vid att lyda, vid att försaka äfven hvad det häftigast åtrår, och därmed bilda en plikttrogen och stålsatt, en förnöjsam och ädelt inriktad karaktär, gör man allt för att låta det om sitt eget bästa omedvetna barnet efter egna nycker missbildas från början och skapar därmed ett släkte, hvars mest

framträdande drag är tuktlöshet och njutningslystnad och som vördar hvarken Guds lag eller samhällets. Äfven i de folklager, där yttre förhållanden och en mera disciplinerad undervisning hindrat följderna af en sådan fostran att gå för långt, röjer den sig dock på mångahanda sätt. I sina lärares närvaro firar ej sällan den »mogen» förklarade lärjungen sin vunna utmärkelse med ett rus; och ehuru ruset såsom sådant numera af alla ogillas, enar sig dock flertalet af både föräldrar och lärare om att försvara och vidhålla det bruk, hvarigenom ruset möjliggöres — man kan juicke säga nej, då de unga själfva önska att göra sig glada vid ett punschkalas! Hvilket drag af veklighet inneligger icke i det svaret! Och då folkets representation ifrågasatt förbud för ölutskänkning å lägerplatser, där den värnpliktiga ungdomen skall vapenöfvas för fosterlandets försvar, finna ämbetsmyndigheter, som häröfver yttra sig, obilligt att förmena de unga denna ölförbrukning, enär den för en stor del af dem redan blifvit »ett behof». Om dessa unga redan hafva hunnit så långt i bruket af en dryck, som århundraden igenom gjort sig känd såsom ett farligt berusningsmedel, — vore då icke väl på sin plats att just under vapenöfningstiden lära dem att undvara den? Därmed skulle deras risker att komma i beröring med strafflagen för krigsmakten och med den allmänna strafflagen minskas, under det att deras kroppskraft och själsspänstighet, enligt erfarenhetens och vetenskapens samfällda vitsord, skulle vinna därpå. Men nej — vår veklighet låter ej undantränga sig: dess röst höres äfven i det administrativa tonfallet. Och ehuru idrottsmannen å olika områden för att ej försvaga sin kraft vet att afhålla sig från äfven de små alkoholdoserna, kan en regementschef afstyrka alkoholförbudet på lägerplatsen för det manskap, som för de mest maktpåliggande idrottsöfningar samlats dit, på grund af det oegentliga i att utfärda ett sådant, »så länge förtäring af liknande och ännu starkare drycker förekommer i officers- och underofficers-messerna»; och *»att gå så långt»*, tillägger han, »som att ålägga officerare och underofficerare att afstå från all förtäring af spirituösa drycker under mötestiden, har man väl ej tänkt sig». Man kunde fråga: än de själfva då? Skulle de ej *själfva* kunna tänka sig att »gå så långt» som att med ett ändamålsenligt och för alla gagnande föredöme vägleda den ungdom, svenska folket anförtrodt åtderas uppfostran, icke för att återfå den på ena eller andra sättet sedligt missriktad eller ens sådan den vid inryckningen var, utan för att återfå den uppryckt och utvecklad, genomträngd af sin betydelse för fosterlandet, medveten om att den i ledet likasom på hvarje sin plats i samhället bäst sörjer för dess framtid genom en ädel, en högsinnad pliktuppfattning, som aldrig dagtingar med vare sig njutningslystnad eller andra småsjälfviska begär? Men nej, vår veklighet är härtill för stor. Till och med på håll där kraft och manlighet främst borde äga hemortsrätt, har veckligheten trängt sig in och blifvit bofast. Och, för att påpeka ännu ett exempel: då insikten om kvinnans höga betydelse för en rätt inriktad samhällsutveckling frammanar sträfvandet att, genom en förbättrad utbildning af henne själf, göra för henne möjligt att bättre fostra det unga Sverige och särskildt att skapa ett bättre manligt karaktärsideal, ser man på allt flera håll hur äfven hon angripits af veklighetspesten: hon tror sig växa genom att anlägga mannens ovanor, hon röker, hon dricker, hon begär del af mannens låga förmånsrätt att »älska fritt» och påfordrar för sig en härmed öfverensstämmande »ny moral», utan att, som det tyckes, ägna en tanke åt att den nya utveckling, hon sålunda förfäktar, i själfva verket är alldeles densamma gamla, som hvarje år fyller ett par af våra tvångsarbetsanstalter med hundratal af rökande, drickande, fritt älskande kvinnor, hvilkas yttre oskyddade förhållanden utan svårighet tillåtit dem praktisera sina bättre lottade systrars teori. Men utan att i denna se någon tuktlöshet, finna sig många både fäder och mödrar hindrade att i minsta mån ingripa för ett bättre inriktande af sina barn; om de ha råd att låta sina söner och döttrar vid cigarren eller cigarretten glamma kring glasen — hvarför skulle de lägga sig emot ett så oskyldigt nöje? Såammas och omhuldas ej blott den njutningslystnad, som för så mången i fördärf, utan ock den till hela vårt folks olycka så vanliga, djupt vekliga uppfattning, som i njutningen ser ett mål att snart sagdt framför alla andra eftersträfva, ett mål, hvars vinnande förlänar anseende och manar än flera till efterföljd.

Gång på gång klagar man att vi icke äga nog mycket kapital för att gripa oss an med tillgodogörandet af de rika tillgångar vårt land å olika områden är i besittning af; man tillbakavisar krafven på anslag för vårt landt- och sjöförsvar under förklaring att vi icke ha råd att härför offra hvad som behöfves, men *hvarje år* utger detta så klagande folk inemot hundra millioner kronor för spritvaror och minst tjugu millioner för tobak! I det ögonblick vi förstode att njutningen alls icke är eller bör vara något mål för våra sträfvanden — hvilka utsikter skulle icke

då öppnas för betryggandet af vår framtid! Nu tala vi nog mycket om »arbetets ära»; men med våra gärningar visa vi fasthellre att detta arbete är oss rätt okärt och att äfven de, som företrädesvis nämna sig »arbetets söner» icke gärna arbeta mer än det minsta möjliga, Men ingenting vitsordar svårare vår veklighet än den vanliga uppfattningen af att man arbetar för att få medel för sina nöjen. Till äretiteln af »arbetets söner» hafva blott de rätt, som veta att ära och älska arbetet och som däri se sin högsta njutning, icke minst därför att de i det nyttiga arbetet se ett för alla tillgängligt medel att främja icke blott sin egen utan äfven i någon mån det helas lyckliga utveckling.

Vilja vi ett verkligt folkförsvar, vilja vi utbilda oss till en aktad insats i ett mäktigt folkförbund, måste vi ock oförtöfvadt taga i tu med bortarbetandet af detta svaghetsdrag i vår karaktär. Den eviga freden äger tillförutsättning den eviga striden: den strid, som vi oaflåtligt måste föra mot våra inre fiender, den vi dag efter dag måste föra mot vårt eget själf, mot det njutningslystna »djuret» i vår egen barm. Låta vi den striden slappas och dö, är det ock slut med utsikterna om förverkligandet af den guldålder, hvarom våra fäder drömde och efter hvilken vi själfva med sådan längtan spana. Aldrig skall den uppnås på den eviga neutralitetens, på den passiva dådlöshetens, på den sedligt utsugna veklighetens väg.

Om tidens allvar tala många tecken. Att vi ej helt blundat för dem visa gevären i våra unga skyttars händer likasom ock det behof af inre sammanslutning, som ger sig luft i önskningarna att vidga kretsen af dem, som utse folkets representation. Här åtminstone känna vi faran af isolering. Vårt nya, om än ofullbordade härväsen innebär ock en allians med de krafter, som i främjandet af vår folkuppfostran se sitt höga mål. Men ännu återstår oss mycket att göra. Jämte arbetet på vår egen och vårt lands inre fullkomning måste vi inrikta ett annat, som afser att styrka och vidga våra yttre uppgifter, de, som innefatta vårt samarbete med andra folk för en lycklig världsutveckling. Äfven det arbetet bör älskas och äras, äfven det innebär en pliktuppfyllelse. Våra fäder, färre och fattigare än vi, undandrogo sig icke den plikten, huru tung den än kunde förefalla dem; icke heller vi få göra det. Och så visst som Gud ännu alltid hjälper den, som vill hjälpa sig själf, skall han aldrig från antalet af de fria folk, åt hvilka han anförtror utförandet af sin världsordning, låta stryka dem, som målmedvetet och villigt söka inåt och utåt främja hans vilja i själfuppoffrande och frimodig sträfvan för sanning och rätt.

***Fullväl inser jag att den åsikt, jag här framlagt och förfäktat, skall förefalla det stora flertalet frånstötande och främmande. Den skandinaviska sammanslutningstanken har återuppvaknat blott hos ganska få; för den pangermanska saknar man i allmänhet sinne. Men icke förty har jag, om än efter mycken tvekan, funnit mig böra mana till dessa tankars allvarliga öfvervägande. Min fasta öfvertygelse är att ett framhärdande å isoleringens väg skall föra oss till undergång och att, därest vi vilja fortfarande bestå som ett fritt folk, vi måste å alliansens väg söka villkoret härför. Det gäller blott att välja allierade: att förbinda oss med våra egna stamförvanter eller med ett oss främmande folk, som icke förstår vårt frihetsbegär och som, så fort det ser sig så behöfva, skall med våld kväfva det för att såmedelst befästa sitt rikes homogenitet. Det låter oss icke vara i ovisshet om sin önskan. Vi må heller icke uppskjuta att för oss klargöra vår ställning och träffa vårt val.

Innehåll: **Fredstanken.— Militäruppfostran.— Ny härordning.**

— Värnplikt och rösträtt. — Sedlighetsfrågan.

»I dessa tider, då det allmänna intresset i hela vårt land i osedvanlig grad är riktadt på den allvarsdigra frågan om vårt försvar, är det också helt naturligt, att detta af lika mycken sakkunskap som äkta frisinne och glödande patriotism uppburna inlägg öfverallt väckt den starkaste resonnans i svenska hjärtan, och åt alla fosterlandsvänner, manliga som kvinnliga, hvilka till äfventyrs ännu ej tagit del af E. L:s skrift, vilja vi på det lifligaste anbefalla den.» *Idun*.

»En sådan *ljusstråle* är detta arbete.» *Göteborgs Aftonblad*.

»Denna knapphändiga framställning gifver blott en ofullständig bild af skriftens rikhaltiga innehåll, och ingen skall ångra, om han själf tager kännedom därom. Många af de satser, som här uttalas, verka genom sin starkt aforistiska formulering såsom bevingade ord.»

Aftonbladet (i en ledande artikel om ofvanstående arbete).